

Kom Odin till Eggja?

En alternativ tolkning av Eggjastenens inskrift

Andreas Nordberg

Stockholms universitet, Sverige

Av alla förkristna religioner i Europa är fornnordisk religion en av dem som vi vet mest om. Detta kan vi till stor del tacka 1200-talets litterata islänningar för, eftersom det var dessa människor som tog sig för att skriva ned de muntligt traderade dikter, myter och sagor som utgör huvudkällor för den religionshistoriska nordistiken bredvid arkeologiskt material, ortnamn och i någon mån sentida folklöre. Man brukar dock mena att den norröna litteraturen främst avspeglar religionen under de sista århundradena av förkristen tid, vilket för övrigt även framgår av själva begreppet *fornnordisk religion*, som egentligen går tillbaka på begreppet *fornnordiska språk* – de germanska språken som talades i Norden under perioden cirka 800–1100.¹

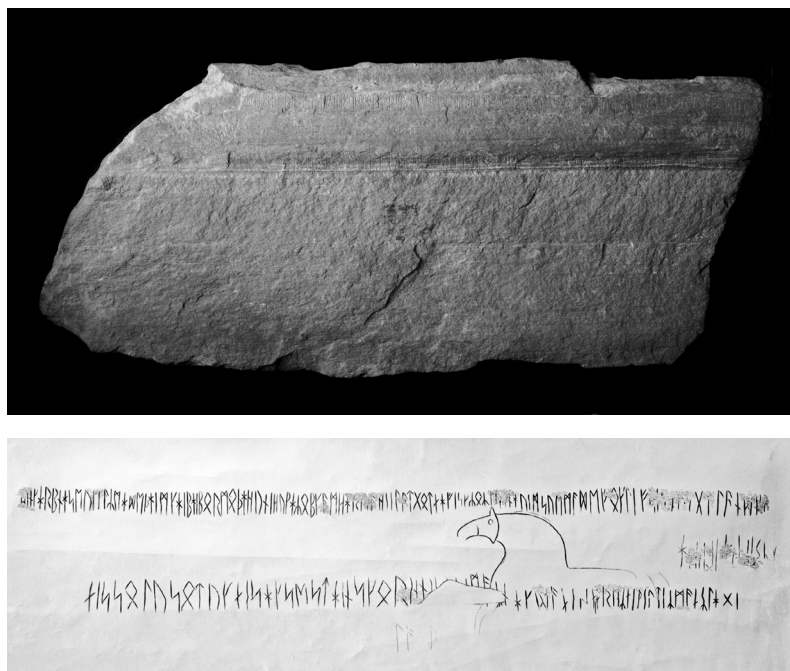
Men hur ska man då betrakta religionen under de århundraden som föregick vikingatiden? All kultur är föränderlig och för det förkristna Skandinavien del har dessa typer av processer inte minst studerats arkeologiskt på framgångsrika sätt. Samtidigt måste man hålla i minnet att dylika studier vanligen baseras på antingen förändringar i den materiella kulturen, ikonografiska trender eller explicita historiska och storpolitiska skeenden, där brotten inte sällan kan framträda förhållandevis tydligt. De mer allmänskulturella förändringsprocesserna – och häri kan inräknas så kallad andlig kultur som till exempel mentalitet, ideologi och religion – rörde sig däremot, för att tala med annalesskolan,² efter betydligt segare strukturer. Inom ramen för ett visst mått av variationer i tid och rum skilde sig religionen under till exempel folkvandringstid och vendeltid förmodligen inte särskilt mycket från religionen under åtminstone den förra delen av vikingatiden.³

Hur du refererar till det här kapitlet:

Nordberg, A. 2016. Kom Odin till Eggja? En alternativ tolkning av Eggjastenens inskrift. I: Rydving, H. and Olsson, S. (red.) *Krig och fred i vendel- och vikingatida traditioner*, s. 1–46. Stockholm: Stockholm University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.16993/bah.b>. License: CC-BY 4.0

Tyvärr saknas till största delen ett litterärt källmaterial för studiet av religionen under de perioder som föregick vikingatiden. Helt frånvarande är det emellertid inte. Vid sidan av vissa kontinentala källor som fragmentariskt omtalar skandinaviska förhållanden finns även en grupp runstenar och andra runtexter från romersk järnålder och senare, som tycks uppvisa religiösa inslag. En av de mest intressanta i detta sammanhang är den runstenen, från slutet av 600-talet eller något senare, som påträffades som takhäll i en grav i Eggja i det norska Sogn, och som vid sidan av Rökstenen i Sverige är den förkristna runkorpusens allra längsta (fig. 1a–b).⁴

Dessvärre är flera av dessa runtexter delvis svårtolkade och innehållen mycket gåtfulla. Detta gäller inte minst Eggjasten. Redan i sin första anmälan av fyndet 1917 antog Magnus Olsen att Eggjastens text skulle förbli slutligt otolkad,⁵ och ännu i

Figur 1a–b. Foto och avritning av runristningen på Eggjasten. Bildkälla: Universitetsmuseet i Bergen. Tack till Universitetet i Bergen för tillstånd att publicera bilderna med Creative commons licens: CC BY-NC-ND 3.0.

en av de senaste behandlingarna av stenen sägs samma sak: att slutgiltigt tolka varje del av runtexten torde vara "virtually impossible".⁶ Särskilt har denna problematik rört det semantiska innehållet i den första av stenens tre textrader. "Det er her fantasien blir satt på størst prøve", skriver till exempel Terje Spurkland om denna rad, "og det er her det er vanskeligst å tøyte den samme fantasien".⁷ På ett snarlikt sätt konstaterar Niels Åge Nielsen att "nogen tilfredsstillende samlet tolkning" av denna rad ännu inte har gjorts och att det har "været ret divergerende meninger om betydningen af de enkelte ord".⁸

När jag nu dristar mig till att komma med en ny tolkning av denna runristning med sin delvis lika svårförståeliga text som sitt enigmatiskt semantiska innehåll, vill jag redan inledningsvis understryka att jag inte tror att stenen någonsin kommer att få en allmänt accepterad läsning och tolkning. Jag gör alltså i denna mening inte anspråk på något mer än att som mest tillföra ytterligare ett tolkningsförslag till dem som redan finns. Jag gör inte heller någon ny läsning av själva runtexten, utan baserar min nytolkning på läsningar som har presenterats tidigare av etablerade runologer. Vad jag dock skulle jag vilja hävda att jag har gjort, är att tillföra ytterligare en aspekt till diskussionen om Eggjastenens semantiska innehåll genom antagandet att runtextens poetiskt gåtfulla ordalydelser i stor utsträckning refererar till motiv och föreställningar, som både förekommer i det samtida krigarsamhällets ideologiska ikonografi, och i den betydligt senare nedtecknade norröna poesin. För den som inte accepterar den religionshistoriska tolkning av Eggjastenen som föreslås här, skulle studien därför möjligen ändå kunna vara principiellt intressant som diskussionsunderlag för mer metodologiska frågor, både vad gäller möjligheten att tolka äldre runologiska texter, och möjligheten att religionshistoriskt närma sig det skandinaviska samhället före vikingatiden.

Graven och runstenen

Runstenen i Eggja påträffades på ett åskrön i samband med vårplöjningen av en åker under sommaren 1917. Den arkeologiska undersökningen ägde rum på hösten samma år. Stenen hade legat

som takhäll över en gravkammare med runtexten vänd nedåt. I graven, som inte hade någon överbyggnad, påträffades en starkt korroderad järnkniv och ett eldstål, samt små korroderade järnfragment och några små förmultnade träbitar. Den ansvarige antikvariern Haakon Shetelig framhöll att denna typ av fyndfattiga flatmarksgravar i Vestlandet är kännetecknande för 600-talet. Denna datering styrktes också på stilmässiga grunder av den häst som var avbildad på stenen. Några rester efter en begravd individ återfanns inte, men baserat på liknande gravar från samma tid kunde Shetelig dra slutsatsen att fynden av kniv och eldstål indikerade att den begravde var en man. Mycket mer om själva gravanläggningen tyckte han sig dock inte kunna säga, eftersom denna var kraftigt skadad vid undersökningstillfället.⁹ Enligt Shetelig låg graven placerad bakom ett av uthusen på gården. Det gör den om man färdas längs den nya landsvägen, men kommer man nerifrån dalen ligger graven vid den gamla färdvägen som leder fram till Eggja.¹⁰

Frånvaron av mänskliga kvarlevor i anläggningen har också fått vissa uttolkare att hävda att graven i själva verket var en kenotaf (denna uppfattning är som av en händelse också en essentiell förutsättning för samma forskares semantiska tolkningar av Eggjastenens text).¹¹ De menar också att gravkammaren måste ha varit för grund för att ha kunnat hysa en människokropp. Stenens undersida (det vill säga insidan av taket) låg nämligen endast 0,2 meter ovanför kammarens botten (som utgjordes av berg) vid själva undersökningstillfället och det fanns dessutom bara 0,2–0,3 meter tunna jordlager ovanpå stenen. Det är dock att märka att Shetelig, som undersökte anläggningen på plats, inte drog några sådana slutsatser och faktiskt finns det fullt rimliga förklaringar till de relativt tunna jordlagren. Dels bör långtida plöjning ha orsakat jordflykt nedåt sluttningen i Eggja, vilket i så fall har minskat anläggningens djup. Dels är det sannolikt att stenen över tid successivt har sjunkit ned mot botten av kammaren genom att den naturliga undergrunden försvagades vid nedgrävningens kanter.

Själva runhällen är ungefär 1,6 meter lång, 0,7 meter bred och 0,1 meter tjock. De enskilda runorna härrör företrädesvis från den äldre futharken, medan språket ligger nära fornvästnordiska med vissa urnordiska drag.¹² Av språkhistoriska skäl förlade Lis

Jacobsen inskriften till 800-talet och även andra runologer har på samma grunder antytt en senare datering. Vanligen har man ändå böjt sig för Sheteligs arkeologiska datering av graven och runstensens hästavbildning till den andra delen av 600-talet eller möjligen den förra delen av 700-talet.¹³ Runinskriften består av ungefär 200 runtecken, samt eventuellt några ytterligare förkomna runor på skadade partier, vilket gör den till Norges längsta. Texten står i tre rader som uppifrån och ned kan betecknas A, B och C. Tyvärr har avflagingar och vittring på stenen gjort vissa centrala avsnitt av texten mer eller mindre oläsliga. Dessutom är innehållet i textens läsbara delar som nämnts bitvis mycket dunkelt.

Dessa förutsättningar har gjort att det varken finns någon fullständig konsensus om vare sig läsordning, läsningen av de enskilda runtecknen, eller tolkningen av textens semantiska innehåll. Tvärtom kan man konstatera att åsikterna kring dessa spørsmål i högsta grad är disparata och att varje enskild tolkning av Eggjastenen till en inte ringa del är beroende av de enskilda uttolkarnas varierande förförståelse och tolkningsfilter. Detta gäller naturligtvis i lika hög grad även för den studie som föreligger här.

Tidigare tolkningar

Förmodligen delvis just på grund av sin stora gåtfullhet är Eggjastenen en av de runstenar som har tilldragit sig mest uppmärksamhet av runologer och arkeologer. Metodologiskt skulle man kunna säga att dessa uttolkare i regel har använt sig av det inom humanistisk forskning så vanliga tillvägagångssätt, som kulturhistorikern Carlo Ginzburg kom att kalla "ledtrådsparadigmet". Detta kan kortfattat beskrivas som en metod där forskaren genom en djupgående och detaljerad kunskap om de större bakgrundssammanhangen försöker identifiera fragmentariska "ledtrådar" eller "spår", som insatta i sina rätta kontexter ger en förståelse som är betydligt större än summan av de enskilda ledtrådarna.¹⁴ Problemet med denna metod är naturligtvis att den enskilde forskarens subjektiva uppfattning om vad som är rätt kulturhistorisk bakgrund har en direkt påverkan på tolkningens resultat. Detta exemplifieras också av de mycket varierande tolkningarna av Eggjastenen. Samtidigt är det svårt att se hur en

kulturhistorisk studie av stenen skulle kunna utföras på något annat sätt.

Detaljerade översikter av forskningen om Eggjastenen har tidigare presenterats av till exempel Ottar Grønvik och Thomas Birkmann.¹⁵ Nedan följer en sammanfattning av de mest inflytelserika förslagen.

Den som först publicerade en tolkning av stenen var den dåvarande norske runologen Magnus Olsen, som ansåg att den första delen av runtexten berättar att stenen invigdes med blod och fördes till graven på en släde, som skrapades av stenens tyngd. Därefter följer, menade han, en namngåta som avslöjar den dödes identitet och efter det en önskan om hämnd. Stenen avslutas med en redogörelse över hur stenen rituellt placerades på graven. I sin helhet lyder Olsens tolkning:¹⁶

A. (I.) *hin warb naseu* (II.) *mǫR made þaim kaiba i bormoþa huni* (III.) *huwaR ob kam hariþ ǫ hi ǫ lǫt gotna* (IV.) *fiskR oR f[uki] na uim suemǫde fokl if [sliti na] galandi* Denne (Sten) overøste Manden med Blod [egtl. 'Lig-Sjø'] (og) skrabte med den (de med runer beskrevne) Keiper paa 'bormødig Hun' [d.e. Slæden, hvorpaa Stenen kjørtes]. Hvem av (Rune)-Flokken er kommen paa (Stenen) hid i Menneskeland? Fisken, den faste i sit Forsæt, gennem Lig-Strømmen svømmende, Fuglen, som vilde gale (skrige), om den fik slide Lig. [Likstrømmens fisk = orm och den likätande fågeln = örn. Den dödes namn var Ormarr.]

B. *is a[lin] misurki*

Er født (eller: fostret) en Hevner [egtl. 'Ulv'].

C. *ni s solu sot uk ni sakse stain skorin ni [sati] mǫR nakdǫ ni snǫrǫR ni wiltiR mǫnR lagi*

Ikke er der truffet af Sol (d.e. Solen har ikke faaet skinne [ved Runestenen's Tilveiebringelse]), og ikke er med Kniv Stenen skaa-ren; ikke skal man blotte (Stenen), ikke skal hvass-øiede eller for Synkvervning udsatte Mænd (Personer) lægge (den).

Olsens tolkning utmanades några år senare av den danska runologen Lis Jacobsen, som ansåg att stenen skulle läsas i ordningen C–A–B. Enligt Jacobsen börjar stenen med en beskrivning av hur den hade tillverkats under magiskt rituella former för att förhindra att graven och stenen skändades. Sedan följer en redogörelse

för hur den döde hade förts till Eggja i klinkbyggd båt som för ändamålet hade förstärkts med offerblod, samt en gåta som avslöjar den dödes namn:¹⁷

C (C₁) ni s solu sot uk ni sakse stain skorin (C₂) n(i) [said]mǫR
nakða ni snar[pi]R ni wíltiR mǫnR lagi [þǫ]

(C₁) Ej er [stenen] truffet af Sol og ej heller med Jærnkniw skaa-
ret; (C₂) ej skal Sejdmæn lægge den blot, ej heller Mænd, besnære-
de eller vildledte (ved Sejd).

A (A₁) hin warb naseu mǫR made þaim kaiba i bormoþa huni
(A₂) huwaR ob kǫm harsi ǫ hi ǫ lǫt gotna (A₃) fiskR oR f[lai]na
uim suemǫde fokl i f[r]ǫ[k]n[a i]l galǫndi

(A₁) Hin mand (ǫ: Manden, Runemesteren) sammengød
Ligsøen (Offer-blodet), skrabede dermed Kejperne [årtullarna] paa
den nagleborede Baad. (A₂) Hvem kom her paa (scil. Baaden) hid
til Hestenes Land (ǫ: Bakkerne ved Eggen)? (A₃) Fisken, svøm-
mende ud af Spydenes Strøm (= Blodet), Fuglen, skrigende ind i
Spydenes Regn (= Striden).

B sa [tu] misurki

Han døde ved Udaad.

Namngåtan löste Jacobsen först genom att identifiera fisken som ett spjut (fvn. *geirr*) och fågeln som en vråk (*vákr*). Mannen skulle alltså ha hetat Geirvákr. I ett separat tillägg till sin bok om Eggjastenen ändrade hon dock denna lösning till fisk = svärd (*hjórr*) och fågel = kastspjut eller pil (*oddr*), varför hon drog slutsatsen att mannen hette Hjoroddr.¹⁸

Den svenske arkeologen Arthur Nordén, som ofta anknöt sina religionshistoriska tolkningar till fenomenen dödstro och döds kult, ansåg att Eggjastenens text handlade om en dödsrit där man slängde liket efter en förbrytare i ebbvattnet för att det skulle dras ut och försvinna i havet. För säkerhets skull byggde man också en kenotaf, som skulle fungera som en ”gengångarfälla” om förbrytaren kom åter för att hemsöka folket i Eggja.¹⁹

C. [Nordén ger ingen läsning av de enskilda runorna i denna rad.]

Ícke är av sol sökt och með stál stenen skuren, ícke har man vänt (sánt?) (den) blottad (í dagsljuset), ícke má snärjda (?) och ’villade män lägga den [í kenotafen].

A. (1) (hin?) karb naseu maR made þaim kaiba i bormoþa huni
(2) huwaR ob kam haris a hi a lat gotna (3) fiskR oR kil nauims
(s)uemade fohl af ham uifi galandi

Man övergöt stenen med 'liksjö' (ebbvatten) [alternativt karvade stenen i liksjön] och avskavde med den kejparna [de som höll fast liket] på den bärtrötta (lik)kälken. Vem av gengångarföljet har på den (dvs. stenen) kommit hit upp till människornas land? [underförstått gengångaren, mysyrkir]. Fisken simmande ur lik-strömmens vik, fågeln galande från höga (trädet):

B. alu misurki

Besvärjelse mot ogärningsmannen!

Även Gerd Høst uppfattade innehållet i rad C som en beskrivning av hur runinskriften hade tillverkats och skyddats på magisk väg. Det radikalt nya i hennes tolkning påträffas dock i rad A, där hon istället för *haris* läste *haras*, 'här-as = Odin'. Raden ansåg hon skildra hur en schaman tillkallade Odin som i egenskap av själaförare hämtade den dödes ande till hinsidesvärlden, inkarnerad i en fisk och en fågel (citaten följer Høst 1976):²⁰

C. ni s solu sot uk ni sakse stain skorin ni [læggi] maR nakðan is
niþ riþR ni wilitR manR lagi [ax]

(1) Ikke er det (stedet, steinen) søkt av sol og ikke er steinen skåret med (jern)kniv. Ikke skal noen mann blottlegge den mens måneneet rinner. Ikke ska forvillede menn legge den bort (fjerne den).

A. hin warb naseu maR made þaim kaiba i bormoþa huni huwaR
ob kam haras a hi a lat gotna fiskR oR f[iR]na uim suwimade
fohl^{x fxxxxxx}galande

(2) Denne (steinen) stenkete mannen (runemesteren) med liksjø (kjenning for "blod" [1960 istället "magisk virkende sjøvann"]), skavet med den (liksjøen) keipene i den bæretrette hun (båt). Som hvem kom hæguden (Odin?) på den (hunen, båten) hit til goternes (menneskenes) land? Som fisken svømmende ut av redsels(?) elven, som fuglen ... [1960: "på fjellene (?)"] galende.

B. a[lʉ miʃ]urki

Vern mot ugjærningmannen (?) [1960 istället: "Dette er NN's yrke"].

Niels Åge Nielsen accepterade Høsts identifikation av Odinsnamnet Här-as i rad A. Raden antog han inledas med en minnesinskrift

över en stupad krigare som dräpt många fiender innan Odin hämtade honom till sitt följ i Valhall:²¹

A. **hin warb naseu maR made þaim kaiba i bormoþa huni (2) huwaR ob kam haras a hi a lat gotna (3) fiskR oR f[ia]dja uim suwimaðe fokl a f[ia]ða liþ galande**

Denne mand (dvs. den døde) udøste blod (dvs. dræbte sine fjender i søslag), skyllede med det "keiperne" i den bortrætte (dvs. af pile gennemborede og derfor synkefærdige) båd. Som hvem kom hærassen (dvs. Odin) til (dvs. hvilken skikkelse tog han) her i menneskenes land? Som en fisk ud af fjendens strøm svømmende, som en fugl mod fjendens skare galende.

B. **alu misurki**

Værn mod misgerningsmand.

C. **ni s solu sot uk ni sakse stain skorin ni sati maR nakða ni snarþiR ni wiltiR manR lagi at**

Ej søges af sol åg, ej skæres af saks (sværd) sten. Ej skal mænd blotte (den), ej skal vrangvendte, ej ustyrlige mænd angribe (den).

Den senaste²² helhetstolkningen av Eggjastenen levererades av den norske runologen Ottar Grønvik, som sin vana trogen både nyläste och radikalt omtolkade stenen på flera punkter. Grønvik menade att runtexten författades av någon som sörjde förlusten av drunknade familjemedlemmar, vars båt hade drabbats av ett rigghaveri och förlist under ett oväder. Stormen trodde runristaren vara orsakat av ett väsen **Wilr** (fvn. *Vill*, nyläsning av **maR**), "den svikefulle, bedrageren", som Grønvik identifierade med Ägir. Därefter, menade Grønvik, omtalas en "goternas fisk" som kom simmande från det närbelägna Firnøy för att föra de drunknade till hinsidesvärlden:²³

A. **[hiu þwer] hin warp naseu wilR made þaim kaiba i bormoþa huni huwaR ob kam harię a hił lat gotna fiskR oR fiRnauim suwimaðe fokı af [f]a[nwaan]ga lande**

[Huslyden minker,] över de øvrige [de som drunkat] kasta *Vil [Ägir] nåsjø: keipene [fästen i masten för stag] måddes (ble avslitt) for dem i den honbor-trøtte mastetoppen. Hvem førte hæren [de drunknade familjemedlemmarna] over til hint land [hinsidesvärlden]? Menneskefiskene fra strømfurene ved Firnøy, svømmende i fokket fra landet med de lysende vanger.

B. a[i a]u is urki

Alltid (være, bli det) hjelp, når jeg dikter!

*C. ni s solu sot uk ni sakse stain skorin ni [witi] maR nakðan is n
 <a> wrinR ni wíltiR manR lagi[s]*

Ikke i sol, og ikke med sverd, søkes det till skåren stein; ikke oppsøke den mann, som hyler over naken dødning, (og) ikke forvillede menn, dette leiet.

Grønvik kom senere att göra flera omtolkningar av A-radens inledande sats.²⁴

Läsning och tolkning av rad A

Som framgår av de återgivna tolkningarna av Eggjastenen har diskussionerna om runtextens semantiska innehåll särskilt stått kring rad A. Om det huvudsakliga innehållet i rad C har man varit mer eller mindre överens – att texten beskriver hur stenen har tillverkats och att den (och / eller graven) skyddas på magisk väg – även om det finns meningsskiljaktigheter kring detaljer i läsningar och tolkningar. Rad B har tolkats på olika sätt, men vanligen antas att texten utgör ett verbalt skydd mot ogärningsmän. Denna magiska åkallan är dessutom skriven upp-och-ned, vilket säkert är av betydelse.²⁵ Dessa tolkningar av B och C accepteras här. Det är den dunkla rad A som har vållat störst problem. Följande tolkning kommer därför koncentreras till rad A som jag, med utgångspunkt i tidigare tolkningar (framför allt Olsen, Jacobsen, Grønvik), tror ska tolkas som följer: [?] *hin/min warb naseu wilR made þaim kaiba i bormoþa huni huwaR ob kam haris a hi a lat gotna fiskR oR f^{xxx}na uim suemaþe fokl i f^{xxxxxxx}galandi.*

Kanske manifesteras svårigheterna att förstå denna rad bäst av Ottar Grønviks långtida grubblerier. Grønvik presenterade en helhetstolkning av runtexten 1985, ändrade sin tydning av inledningen på rad A 1988, ändrade sig igen angående samma passage år 2000, för att 2002 återvända till en variant av de tolkningar som han presenterade 1985 och 1988. Grønviks vacklande hållning är också ett symptom på den grundläggande metodologiska problematiken i alla tolkningar av Eggjastenen. Där textens läsmöjligheter och semantiska innehåll inte är självklara, får

uttolkarens subjektiva förförståelse en starkare styrande funktion över de rent runologiska och filologiska avvägningarna. Att detta innebär risker för implicita cirkelresonemang där läsning och tolkning blir varandras förutsättningar är uppenbart. Likväl finns det förmodligen inga bättre metoder för att närma sig så dunkla texter som den på Eggjasten. Vad man då kan begära är dock att den enskilde uttolkaren explicit och tydligt redogör för den förförståelse och de aktuella utgångspunkter som ligger till grund för den subjektiva tolkningen.

Textinnehållets kulturhistoriska bakgrund

Att den kulturhistoriska bakgrunden är av central betydelse för att förstå Eggjastens text är uppenbart. Betänk till exempel vilken skillnad det skulle göra om uttolkaren visste huruvida runristaren och den gravlagde kom från en gård i det dåvarande Eggja, eller om de istället härrörde från ett sällskap som var där tillfälligt i något mer eller mindre godhjärtat syfte – den senare möjligheten bör absolut inte uteslutas.²⁶ Låt mig därför kortfattat redogöra för min egen kulturhistoriska utgångspunkt.

Att döma av såväl den norröna litteraturen som det arkeologiska materialet uppfattades våld och krig under den yngre järnåldern som något ideologiskt positivt och ärorikt åtminstone inom samhällets högre sociala strata. Att döma av den bevarade skaldediktningen var våld, krig och ond bråd död också en stor inspirationskälla till poesi och dessutom en i högsta grad religiös angelägenhet. I ett religiöst perspektiv kunde dödandet på slagfältet ytterst uppfattas som ett slags bjudande av offergåvor till krigsguden Odin. I poesin kunde de fallna, blodet och själva våldshandlingarna därför skildras med en vokabulär, som vanligtvis hörde hemma i den rituella offerterminologin. Detta hörde i sin tur samman med föreställningen att det var Odin som i förlängningen initierade människans strider, var närvarande där drabbningar stod och valde dem som skulle stupa för att ta dem till sig när de fallit. I ett eskatologiskt-religiöst perspektiv kunde döden i strid därmed framställas som den fallnes belöning.²⁷

Dessa religiösa föreställningar kring striden och döden på slagfältet utgör ett av de mest centrala motiven i den norröna

edda- och skaldediktningen. Enligt min mening är det möjligt att även det semantiska innehållet i Eggjastenens rad A kan förstås mot denna mytiska bakgrund. Jag menar att hela rad A skulle kunna utgöra en mytologisk / religiös förklaring av en enskild historisk händelse, nämligen "Eggjamannens" våldsamma död, som runristaren såg som följden av en intervention av Odin själv.²⁸ Men även om texten delvis kan anknyta till ett historiskt skeende, menar jag alltså att den är skriven i en mytisk poetisk genre. Det är, tror jag, också detta som har fått texten att verka så oförståelig. Tidigare uttolkare har helt enkelt läst en text fylld av metaforer och poetisk symbolik som om den utgjorde en direkt historisk beskrivning av en följd av händelser.

Men varför skulle motivet med Odin på slagfältet få en framskjuten plats på runstenen? Tänkbart är att innehållet i rad A semantiskt anknyter till den typ av mytologiserad prisdiktning som var framträdande inom yngre järnålderns krigargrupper och som nådde absoluta höjdpunkter i skaldedikter som *Eiríksmál* och *Hákonarmál*, men som också påträffas på till exempel runstenen vid Karlevi (Öl 1) i Sverige.²⁹ Texten är medvetet dunkelt formulerad, men för den som var invigd i den mytiska epiken kan den knappast ha varit omöjlig att förstå, särskilt inte om denne också redan hade skådat dödens mysterium. För till vem, måste man fråga sig, vände sig en runtext som endast kan ha varit synlig inifrån en gravkammare?

"Över hin/min kastade wīlR liksjö"

Radens första del tydde Olsen som **hin warb naseu maR**, vilket i princip accepterades av runologer som Jacobsen, Høst, Krause, Nielsen och andra.³⁰ Den som först presenterade en viktig nyläsning av delar av passagen var Aslak Liestøl, som i en recension av Nielsens Eggja-studie framhöll att de runor som tidigare hade tolkats som **maR** i själva verket måste utläsas som **wīlR**.³¹ Liestøl drog dock inte själv några konsekvenser av sin iakttagelse, men den kom senare att uppmärksammas av Grønvik, som dessutom ansåg att radens inledande **h**-runa egentligen utgjorde en delvis skadad **m**-runa.³² Medan den senare nyläsningen **h>m** kan betraktas som möjlig, bör **wīlR** uppfattas som slutgiltig.³³

Men vad avser **wilR**? I sin studie från 1985 menade Grønvik att ordet motsvarade ett **WīlR* = fvn. **Vill*, som han genom en härledning till fvn. *vél*, 'list, bedräglighet' (urn. **wihlu-*), och fvn. *véla*, 'svika, bedraga' (urn. **wihlijan*), identifierade som ett *nomen agentis* med betydelsen 'han som *vélir*, som lurar, lokker, bedrar'. Gestalten bakom denna **Vill* antog han vidare vara havsguden Ägir, som hade orsakat att en grupp människor hade förlorat livet i ett skeppsbrott. Vidare antog han att inledningen av rad A är fördärvad och alltså inleds med en lakun. Han ansåg den likväl vara möjlig att rekonstruera till ett [hiu þwer] **hin warp naseu wilR** "[Hushållet minskar,] över [de omkomna] kastade Vill ['den svekfulle' = Ägir] liksjö".³⁴ Denna tolkning skulle han emellertid ompröva. År 1988 menade han att *wīlR* var etymologiskt besläktat med fvn. *vildr*, 'god, dyktig, gild, kjær', varför inledningssatsen skulle läsas **min warp naseu wilR** "Over mine kjære kasta det seg nåsjø".³⁵ År 2000 föreslog han istället en nyläsning av **wilR** till **witR**, fvn. *vitr*, 'vätte, ande, gud', varmed runpassagen skulle läsas "over mine (kjære, nærmeste) kastet vettet (et vette) nåsjø".³⁶ Ytterligare två år senare återvände han igen till sin tidigaste läsning **WilR** = Ägir, men förde dock denna gång tillbaka ordet på fvn. adj. *villr*, 'häftig, våldsam, ostyrlig, vred, uppbragd', vilket han menade vara passande beteckningar på Ägir, som representerade det vilda, upprörda havet. Sålunda läste han nu [hiu] **min warp naseu wilR** "over min (familjemedlemmer) kastet den ville (havsguden) nåsjø".³⁷

Anledningen till att Grønvik så många gånger ändrade sina läsningar av den första satsen i rad A var att de inte så enkelt passade in i hans övergripande semantiska tolkning av texten som en skildring av ett skeppsbrott. Några formella språkliga hinder för att acceptera Grønviks första tolkning av **wilR** som ett *nomen agentis* "den svekfulle" ('han som lurar, lockar, bedrar') finns emellertid inte och är enligt min mening också den enklaste lösningen. Ordet **wilR** skulle då, just som Grønvik påpekade, vara subjekt i en sats där m. dat. **naseu**, fvn. nom. **ná-sær*, 'liksjö', är dativobjekt, [?]**hin/min** är ackusativobjekt och satsen styrs av verbet **warb**, 3 pers. sg. pret. av fvn. *verpa*, 'kasta', enligt konstruktionen *verpa e-n násæ(vi)*. Satsen [?]**hin/min warb naseu wilR** skulle då kunna översättas "Över/på [?]**hin/min** kastade **WīlR** liksjö".³⁸

Vad [?]**hin** eller [?]**min** skulle åsyfta i detta sammanhang är dock något osäkert. Ordet **min** skulle kunna vara ett possessivt pronomen n. pl., 'mina', medan **hin** skulle kunna identifieras som ett pronomen m. sg. ack. *hínn*, 'den, den andre' eller n. pl. ack. *hín*, 'de, de andra'.³⁹ Alltsedan Olsens första tydning av Eggjastenen har man dock närmast konsekvent konstaterat att satsen då blir syntaktiskt svårhanterlig. En vanlig lösning på detta problem har därför varit att läsa rad C före rad A i en fullständig läsordning C–A–B, för att på så sätt låta **hin** = m. sg. ack. *hínn*, 'den', avse själva runstenen. Dessvärre skulle detta innebära en läsordning av raderna som inte har en motsvarighet på någon annan sten.⁴⁰ Med utgångspunkt i det faktum att en flaga tycks ha fallit av stenen direkt framför **hin/min**, har emellertid vissa uttolkare antagit att även ett mindre antal runor kan ha förlorats framför den delvis skadade inledande **h/m**-runan.⁴¹ Rad A skulle därmed inledas med en lakun och om så är fallet kan **hin/min** ses som ett pronomen åsyftande ett föregående förlorat ord, men man kan då heller inte utesluta att de tre kvarvarande runorna ursprungligen utgjorde en avslutande stavelse i ett nu delvis bortfallet längre ord, som ursprungligen inledde hela rad A.

Tolkning: WilR – den svekfulle anstiftaren av strid

När Grønvik diskuterade ordet **wilR** i sin analys från 1985 gav han flera alternativa etymologiska tolkningar, men slöt sig till att runorna torde kunna utläsas som *nomen agentis* *WīlR*, fvn. **Vīll*, 'han som *vélir*, som lurer, lokker, bedrar', ur fvn. *vél*, 'list, bedräglighet', och fvn. *véla*, 'svika, bedra'. Han betonade vidare att det låg nära till hands att uppfatta ett sådant epitet som ett binamn på Odin, men föredrog ändå att förbinda epitetet *WīlR* med havsguden Ägir, eftersom denna identifikation bättre överensstämde logiskt med hans tolkning av texten på Eggjastenen som en redogörelse för ett skeppsbrott.⁴²

Enligt min mening är det emellertid fullt möjligt att sätta in Grønviks föreslagna men bortvalda identifikation av Odin som *WīlR*, 'den svekfulle', i ett logiskt semantiskt sammanhang i runtexten. Detta skulle dessutom falla väl in med hur Odin framträder i andra litterära källor. Bland de många namn som Odin använde när han vistades inkognito bland människorna återfinns t.ex. *Blindr inn bqlvísi*, 'Blind, den skadevisa', *Bqlverkr*, 'den ont verkande', och *Skollvaldr*, 'den som vållar svek', med flera.⁴³

Motiven med Odin som i slutändan överger och sviker sin skyddsling i strid är inte minst vanliga i hjälte-dikter och fornaldarsagor,⁴⁴ men även i den källkritiskt betydligt viktigare skaldediktningen. I till exempel en lausavisa från slutet av 800-talet utbrast Kveldulfr inför sin död i strid att ”för tidigt korade Þundr [=Odin] krigaren” (*til snimma kaus Þundr þremja skyndi*).⁴⁵ I *Hákonarmál* från omkring 961 låter Eyvindr skáldaspillir den i strid oväntat stupade kung Hákon den gode utbrista ”mycket ondskefull tyckes mig Odin vara” (*illúðigr mjök / þykkjumk Óðinn vesa*).⁴⁶ I ett mer renodlat mytiskt sammanhang återkommer motivet även i till exempel eddadikten *Lokasenna* (strof 22), där Loki klandrar den svekfulle Odin för att ”aldrig rättvist avgöra kamper bland män” eftersom han ”ofta gav [...] de svagare segern”.⁴⁷ En identifikation av *nomen agentis* WīlR, ”den svikefulle, bedrageren”, med Odin förefaller med dessa exempel som utgångspunkt som det första alternativet som borde begrundas.

Vad var det då som WīlR gjorde? Enligt runristaren kastade han *naseu* över/på [?]hin eller [?]min. Ordet *naseu*, m. dat. av fvn. nom. **ná-sær*, ’liksjö’, har sedan Olsens läsning vanligtvis tolkats som en kenning för ’blod’.⁴⁸ Grønvik har dock med rätta påpekat att de uttolkare som har förordat denna lösning har haft svårt att på ett övertygande vis sätta in ”kastade blod” i ett större semantiskt sammanhang. Grønvik själv framhöll därför en lösning som först introducerades av Oskar Lundberg, nämligen att ordet kunde vara en historisk parallell till det nysländska nom. m. sg. *násjór*, vanligen pl. *násjóir*, ’likböljor’, tre, sex eller nio efter varandra följande rödaktiga eller blåfärgade vågor som genom avvikelser i form, storlek och kraft både antas förebåda och kan utgöra orsak till förlisning.⁴⁹ Grønvik påpekade senare att samma ord *násjō* även återfinns i vissa norska dialekter.⁵⁰ Det ligger därför nära att samma ord även förekommer på Eggjastenen. Till skillnad från Grønvik tror jag dock att ordet bör uppfattas som en poetisk metafor i sitt sammanhang på Eggjastenen. En kenning **ná-sær*, ’liksjö’, har visserligen inget belägg i den norröna poesin, men väl en stor mängd andra kenningar för strid med ord för ’sjö’, ’bränning’, ’flod’ och så vidare som huvudord, som till exempel *oddbreki*, ’uddbränning’, *fleina flóð*, ’kastspjutens flod’, *hjørlogr*, ’svärdsjö’, och *fleina sær*, ’kastspjutens sjö’.⁵¹ Till dessa finns det

även skäl att återkomma nedan. På Eggjastenen, menar jag, skulle ordet *ná-sær*, 'liksjö' = "dödlig våg som kan sänka skepp", kunna utgöra en poetisk metafor för den dödliga våg av vapen som sköljer över männen i skeppen under strid. Frasen "WīlR kastade liksjö" skulle således vara en poetisk omskrivning för det semantiska budskapet "Odin orsakade dödlig strid".

WīlR kastade liksjö över/på [?]hīn eller [?]mīn. Båda läsmöjligheterna vållar problem. Ett ord hīn skulle kunna identifieras som ett pronomen m. sg. ack. *hinn*, 'den, den andre', eller n. pl. ack. *hín*, 'de andra'. Men den språkliga syntaxen blir då mycket svår-bemästrad och vad något av dessa pronomen i så fall skulle åsyfta är som redan nämnts också omtvistat. Man skulle kunna tänka sig att m. sg. ack. *hinn*, 'den andre', avsåg den döde, i förhållande till runristaren själv, till dem som närvarade vid begravningen, till dem som överlevde striden, och så vidare, men förslaget bör betraktas som osäkert. Om ordet istället inleds med en deformerad m-runan kan mīn utgöra ett possessivt pronomen fvn. m. ack. *minn*, 'min', eller n. ack. pl. *mín*, 'mina'. Men även denna läsning blir syntaktiskt problematisk om man inte förutsätter att hela raden ursprungligen inleddes av ett nu förlorat ord. Faktiskt finns det som nämnts också spår efter en förlorad stenflaga just före radens inledning, som skulle kunna ha rymt några få runor.⁵² Om så är fallet vore det semantiskt tilltalande om raden började med ett förlorat ord följt av m. ack. sg. *minn* i betydelsen till exempel "(Över) min son/vän/måg/broder/krigare/härskara", och så vidare, eller ett ord följt av n. ack. pl. *mín*, 'mina', i snarlik betydelse. Frasen skulle då hypotetiskt bli (till exempel) *Son minn varp Vīll nāsæ(vi)*, "över min son kastade Vīll [den svekfulle = Odin] liksjö [= strid]", eller *bróður minn varp Vīll ná-sæ(vi)*, "över min broder kastade Odin liksjö", eller *her minn varp Vīll ná-sæ(vi)*, "över min härskara kastade Odin liksjö", och så vidare. Men om raden inleds med en lakun bör man inte heller utesluta möjligheten att hīn/mīn i själva verket utgör en ändelse på ett ursprungligen längre ord. Alla lösningar här måste därför betraktas som hypotetiska.

"slet av årtullar i det borrrötta skeppet"

Den följande satsen i rad A lyder *made þaim kaiba i bormoþa huni*. Medan själva läsningen av dessa ord har vållat små oenigheter,

har meningarna om satsens semantiska innehåll varit desto fler. Verbet **made** är ett preteritum av fvn. *má* eller *máa*, som enligt *Lexicon Poeticum* har betydelsen 'lide, efterhånden ødelægge ved slid eller brug [...] opslidte' och som Fritzner ger översättningen

opslide noget, saa at det formindskes, bliver mindre tjenligt eller brugeligt, [...] má e-t af e-u o: afslide, afskrabe, bortrydde noget fra et Sted, saa at det der ikke længere er at finde, [...] má e-t af o: borttage noget.⁵³

Pronomenet **þaim**, fvn. *þeim* kan i satsen dels stå i m. sg. dat. och i så fall åsyfta den föregående satsens 'liksjö' eller referera till det som döljer sig bakom **hin/min**, dels stå i pl. dat. och då endast referera till det senare. Ordet **kaiba** bör vara ack. pl. av fvn. m. *keipr* med huvudsaklig betydelse 'årtull'.⁵⁴ Hur man ska förstå **bormoþa huni** har däremot varit en svårare fråga. Adjektivet fvn. **bormóðr* är endast belagd på Eggjastenen. Dess närmaste parallell torde finnas i fvn. *eggmóðr*, 'sværdæg-slövet, dræbt ved sværd', egentligen "nedsegnad av trötthet efter att ha skadats allvarligt av eggvapen".⁵⁵ Ordet dat. sg. **huni** torde vidare motsvara fvn. m. nom. *húnn*, '(del av) masttopp',⁵⁶ och många har här accepterat Jacobsens uppfattning att termens förekomst på stenen är att betrakta som ett poetiskt *pars pro toto*-uttryck för "skepp".⁵⁷ Men vad är i så fall ett borrhört skepp? Här har tolkningarna varit helt beroende av vilken helhetsuppfattning som de individuella uttolkarna har haft om innehållet i runtexten.

Tolkning: Årtullar, skepp och män

Med tanke på hur framträdande den maritima krigsföringen var i det förkristna samhället under yngre järnåldern och särskilt vikingatiden, är det inte alls märkligt att strid kunde framställas poetiskt som dödsvågor, flodvågor av vapen, stormbyar av uddar, och så vidare. Inte heller är det konstigt att termer för skepp eller delar av skepp användes poetiskt som *pars pro toto*-omskrivningar för skeppslag och män. Detta förekommer rikligt i den norröna litteraturen. Redan i uttryck som till exempel att "kungen (etc.) seglade med många skepp", och så vidare, innefattar ordet "skepp" semantiskt också männen på skeppen. Samma dubbeltydighet återfinns också i ord som *lið*, *floti*, *leiðungr*, med flera,

om vilka till exempel Judith Jesch säger att "this vocabulary can be confusing, since it is often difficult to distinguish whether the words are being used of the ship, their crew, or both".⁵⁸ Samma poetiskt metaforiska polyvalens förekommer också i en stor mängd kenningar. När det gäller ord för 'kamp', 'skepp' och 'guld', understryker till exempel Rudolf Meissner, att "die Hauptmotive der skaldischen Dichtung, sind zugleich die Hauptbestimmungen des Mannes".⁵⁹ En näraliggande parallell återfinns dessutom i traditionen under yngre järnåldern att låta den aristokratiska hallbyggnaden stå som en symbol för aristokraten själv och dennes följe av krigare. Om detta säger till exempel Stephen S. Evans:

In essence, the fortunes and ultimate fate of both the hall and its warriors are bound together; their rise and fall, their health and vitality, were one and the same in the eyes of the poet and, consequently, in the eyes of his audience.⁶⁰

Tanken att runristaren i Eggja poetiskt identifierade skeppslaget med skeppet är alltså knappast kontroversiell. Likaså är det åtminstone formellt möjligt att Eggjastenens "årtullar" på motsvarande sätt identifierades metaforiskt med män. I den norröna skaldediktningen antyder benämningar som m. *hár*, 'årtull', och f. *hamla*, 'årband (= bandet som höll fast åran i tullen)', en liknande mångtydighet.⁶¹ Ett ofta citerat exempel återfinns även i de samtida uppgifterna om kung Knuts danagäld, där den engelske kungen tvingades betala Knut en viss summa per *hamla* (feng. *hamele*), det vill säga per man i den danske kungens flotta.⁶²

Om man accepterar tanken att Eggjastenens ord "årtullar" är att betrakta som ett poetiskt *pars pro toto*-uttryck för "roddare / män" och att "skepp" (egentligen "masttopp") på motsvarande sätt semantiskt också innefattar "skeppslaget", skulle också Eggjastenens annars mycket gåtfulla uttryck dat. sg. *bormoþa*, fvn. (nom.) **bormóðr*, 'borrtrött', plötsligt få sin förklaring. Ordet torde som många har påpekat utgöra en parallell till fvn. *eggmóðr*, 'slagen, dräpt med svärd', eller egentligen 'nedsegnad av trötthet efter att ha skadats allvarligt av eggvapen'.⁶³ Men i frasen "borrtrött skepp" blir en sådan betydelse bara rimlig om "skepp" semantiskt också innefattar skeppslaget, alltså besättningen av krigare som var decimerad av strid.⁶⁴

Som översättning och tolkning av den första delen av rad A föreslås således:

Över (?) [min broder, etc.?] kastade WīlR [den svekfulle = Odin] liksjö [= dödlig strid], slet med den [liksjön / striden] av årtullar [= *pars pro toto*: roddare, män] i det borrhtrötta skeppet [= i skeppslag-et som var reducerat efter striden].

”Vem i härskaran kom att närvara här i stridsmännens land?”

Den fortsatta delen av linje A har vållat lika mycket huvudbry som radens inledande avsnitt.⁶⁵ Olsen läste passagen **huwaR ob kām haris a hi a lāt gotna**, medan Lis Jacobsen istället för **haris** uttydde **harsi**, som hon identifierade som en sammansättning av platsadverbialiet *hér*, ’här’, med en förstärkande pronominalpartikel *-si* (sammansättningen är bara känd i danska dialekter).⁶⁶ Denna läsning menade Krause senare vara ”unmöglisch”,⁶⁷ och den har inte fått uppslutning. Olsen identifierade **haris** med fvn. m. nom. sg. *herr*, ’härskara, flock’, och tänkte sig att den partitiva genitivformen fvn. *hers* styrs av det interrogativa pronomenet **huwaR**, fvn. *hverr*, ’vem’, som i så fall också skulle vara meningens subjekt. Satsen skulle kunna tolkas som ”Vem ... i hären”.⁶⁸

Många har accepterat Olsens identifikation av ordet *herr*, även om uppfattningen om ordets ändelse har varierat. Något märkligt har emellertid dessa forskare samtidigt närmast konsekvent gett ordet en annan innebörd än dess allra vanligaste betydelse ’härskara, flock, armé, följe av krigare’.⁶⁹ Olsen själv tolkade till exempel *herr* i överförd betydelse som ’rune-flokken’ (= de nedskrivna runorna) för att få betydelsen av ordet att överensstämma med hans övriga översättning av runtexten. Arthur Nordén, som menade att Eggjastenen innehöll en gengångarbesvärjelse, översatte samma ord till ’gengångarfölje’,⁷⁰ vilket också godtogs av Erik Harding.⁷¹ En dylik betydelse av *herr* finns dock, som till exempel Grønvik har påtalat, inte belagd någon annanstans. Själv menade Grønvik att runtextens *herr* torde avse ristarens drunknade familjemedlemmar.⁷² Gerd Høsts läsning **haras**, fvn. *Her-áss*, ’Här-as (= Odin)’, som även Nielsen ansluter sig till, är fantasieggande, men av såväl grafiska som syntaktiska skäl högst osannolik.⁷³ Mindre rimlig är väl också Krauses förslag att de sista runorna i **haris a**

är omkastade och egentligen torde avse ett *haria*s, fvn. *Her-áss*, 'Här-as', vilket skulle kunna vara ett namn på Odin eller en kenning för 'krigare'.⁷⁴ Det säkraste alternativet rent språkligt torde vara den vanligaste betydelsen av ordet *herra*, nämligen 'härskara, krigarfölje'.

Prepositionen *a* mellan *hara*s och *hi* har vållat vissa problem, men torde höra samman med verbet *kama*. Som Niels Åge Nielsen har påpekat, tycks uttrycket pret. *kam a* motsvara fvn. infinitiv *koma á*, som enligt *Lexicon Poeticum* betyder ungefär 'komme, födes, indtage en plats på jorden' och så vidare.⁷⁵ Även fortsättningen *hi a* är komplicerad, men vanligtvis accepteras Olsens förklaring att *hi* är ett rumsadverbial med ursprunglig betydelse 'här', som följt av preposition *a* dock skulle kunna övergå till ett riktningsadverbial med betydelsen 'hit'.⁷⁶ Ordet *gotna* är en genitiv av fvn. m. pl. *gotar*, 'goter', som formellt kan åsyfta tre saker: 1) folkstammen goter (eller guter), 2) män, eller 3) hästar. Det första alternativet kan knappast vara aktuellt här. Lis Jacobsen föreslog istället alternativ 3, med betydelsen 'hästarnas land' = fastlandet, backarna kring Eggja dit den döde måste föras från båten till sin grav, som en poetisk motsättning till havet, skeppets land.⁷⁷ I regel har man dock tolkat uttrycket som "männens = människornas land".⁷⁸ Med tanke på att ordet *gotar* eller *gotnar* i plural form i regel åsyftar högättade män eller mer bestämt stridsmän i den norröna diktningen, är sannolikt Krauses mer specifika tolkning av *lat gotna* som "Land der Krieger" att föredra.⁷⁹ Men i så fall är det också möjligt att uttrycket ska uppfattas som en kenning: 'stridsmännens land' = 'slagfältet'.

En översättning av den aktuella passagen blir då: "Vem i härskaran kom att närvara här i (strids)männens land [= på slagfältet]?", alternativt: "Vem i härskaran kom hit till (strids)männens land [= slagfältet]?"

Tolkning: Närvarade Odin i härskaran i "stridsmännens land"?

Det ligger nära till hands att tänka sig att den "vem" som närvarar i härskaran på slagfältet är identisk med *WīlR*, 'den svekfulle', som "kastar liksjö" (eggar till dödlig strid) i inledningen av samma rad. Om man accepterar att texten på Eggjastenen kan tolkas med utgångspunkt i den krigarideologiska föreställningsvärld

som manifesteras i den norröna litteraturen, torde identifikationen av denna gestalt inte vara alltför gåtfull. Odin var inte bara känd som den svekfulle guden som övergav sina skyddsslingar, han var också den som plötsligt manifesterade sin närvaro i hären eller i stridsvimlet på slagfältet för att avgöra vilka som skulle avgå med segern. Av denna anledning kallades Odin också för *Herföðr* och *Heriaföðr*, 'härfadern', *Hertýr*, 'härguden', *Herteitr*, 'han som fröjdar sig i hären', *Sváfnir*, 'han som dödar [eg. söver]', *Göllnir*, 'den som larmar i kampen', *Atríðr*, 'han som rider till striden', *Sigfaðir*, 'segerens fader', *Siggautr* och *Sigtýr*, 'segerguden', *Valkjósandi*, 'den som väljer dem som skall stupa i strid', *Valþögnir*, 'han som mottager de fallna', samt *Valföðr*, 'de fallnas fader', och *Valtýr*, *Valgautr*, 'de fallnas gud', och så vidare.⁸⁰

Föreställningen att Odin närvarar där strider står och fröjdar sig i dödandet återkommer i en rad olika sammanhang i de norröna källorna, men beroende på källornas genre uttrycks den med delvis olika episka motiv. I skaldediktningen gestaltas ibland korpar och rovfåglar som hypotaser av Odin, som söker sig till valplatserna för att mätta sig av de fallna krigarna. I dessa poetiska sammanhang skildras dödandet och de fallna påfallande ofta med termer som vanligen återfinns i den rituella offerterminologin.⁸¹ Men i skaldediktningen förekommer även narrativ av mer mytologiskt slag som gestaltningar av Odins närvaro där strider stod. I till exempel *Sigurðardrápa* (strof 7) från omkring 960 utbrast krigaren och skalden Kormákr att "Hroptr [Odin] for med Gungnir" (*fór Hroptr með Gungni*) när han skildrade den strid han deltog i.⁸² Gungnir var Odins spjut och Kormákr tycks ha menat att det i förlängningen var Odin som hade orsakat striden och styrt dess utgång.⁸³ I till exempel *Finngálkn*, som uppges ha komponerats av någon av vikingarna i Jónsborg under 900-talets slutskede, viger skalden först sina fiender till Odin genom att frammana krigsgudens vrede över dem. Därefter säger han att Odin vill välja val med hans svärd:

[...]

eiguð viga (vægi)
(vill) Baldrs föður illan
(Óðinn) Höðr sem allir
óljósan (val kjósa).⁸⁴

Ni krigare äger,
 såväl som alla,
 Balders faders mörka vrede.
 Med svärdet vill Odin välja val.

(Min övers.)

Ett liknande motiv återfinns också i den ålderdomliga *Hlqðskviða* (strof 99 f.), som trots att den är infogad i den senare *Hervararsaga* tillhör de allra äldsta delarna av den norröna litteraturen.⁸⁵ Inför en förestående sammandrabbning lät den gotiske kungen Angantýr sin rådgivare Gizurr uppsöka den hunnerska fiendehären för att utmana dem till strid. Gizurr red då fram så långt att hunnerna kunde höra honom och sedan ropade han:

*Felmr er yðru fylki,
feigr er yðarr vísir,
gnæfar yðr gunnfani,
gramr er yðr Óðinn!*

Skrämda är era härar,
dödsvigda är era härforeare,
härfana reses mot er,
vred på er är Odin!

*Býð ek yðr dylgiu
á Dúnheiði,
orrostu undir
Jassarfjöllum [—]
ok láti svá Óðinn flein fljúga
sem ek fyrir mæli!*⁸⁶

Jag bjuder er kamp
på Donaus hed,
att strida under
Jassarfjäll [—]
och låt så Odin spjutet flyga
så som jag framsäger det!

(Min övers.)

Som många har framhållit, avses med det sistnämnda sannolikt att Gizurr inom ramen för en regelfäst ritual kastade sitt spjut mot hunnernas härläger samtidigt som han verbalt dedikerade dem till Odin.⁸⁷ Just detta motiv återkommer nämligen även i andra källor. I till exempel fornaldarsagan *Páttr Styrbjarnar Svíakappa* berättas att Eiríkr (Erik segersäll) gav sig själv (*gafsk*) till Odin i utbyte mot seger i ett kommande slag vid Fyrisvallarna utanför Uppsala mot sin brorson Styrbjörn. Då uppenbarade sig en stor man iklädd en vid slokhatt och räckte Eiríkr ett vasstrå.⁸⁸ Mannen uppmanade Eiríkr att slunga vasstrået mot Styrbjörns här samtidigt som han ropade "Odin äger er alla" (*Óðinn á yðr alla*). När Eiríkr inledde slaget på detta sätt förvandlades vasstrået i luften till ett spjut och strax därefter avgick Eiríkr med segern.⁸⁹ Enligt eddadikten *Völuspá* (strof 24) var det Odin själv som först initierade det första kriget i världen på detta sätt:

*Fleygði Óðinn
oc í fólc um scaut,
þat var enn fólcvíg
fyrst í heimi; [...].*⁹⁰

Odin slungade spjut
och slängde mot hären,
det var den första
folkstriden i världen.

(Min övers.)

Denna första våldsakt kan i ett mytiskt-rituellt perspektiv betraktas som en prototypisk gärning och genom att upprepa Odins förebildliga krigshandling och slunga ett spjut mot fiendehären vigde man sin motståndare till krigsguden.⁹¹

Att det är just ett spjut som förekommer i dessa sammanhang är inte konstigt. Odin är *geirs dróttinn*, 'spjutets herre',⁹² liksom *Geirtýr*, 'spjutgud', och *Geirlöðir*, 'den som med ett spjut inbjuder till kamp'.⁹³ Ofta påträffas dessa typer av Odinsnamn i semihistoriska skildringar där guden själv sägs ha följt en krigare och ibland även själv deltagit i strid. I till exempel fornaldrarsagan *Egils saga einhenda ok Ásmundar berserkjabana* (kap. 18) uppges Ásmundr ha stupat först när Odin genomborrade honom med sitt spjut (*Óðinn legði han með geiri í gegnum*).⁹⁴ I ett prosastycke inskjutet i eddadikten *Helgaqviða Hundingsbana* II uppges Dagr ha offrat till Odin för att få låna gudens spjut när han skulle hämnas på sin faders baneman.⁹⁵ I eddadikten *Reginsmál* (strof 18) kallade sig Odin *Hnikarr*, 'han som stöter [med spjut]',⁹⁶ när han följde den unge krigaren Sigurðr.⁹⁷ I eddadikten *Hárbarðzlióð* (strof 16) säger Odin dold bakom namnet Hárbarðr att han följde Fjölvarr under fem år för att strida och fälla krigare.⁹⁸ I strof 24 av samma dikt uppges han vidare att:

”Var ec á Vallandi
oc vígom fylgðag,
atta ec iofrom,
enn aldri sættac; [...]”.⁹⁹

”Jag var på *valr*-landet [slagfältet]
i stridsmännens följen,
eggade hövdingar till strid,
men aldrig till försoning. [...]”

(Min övers.)

Frasen *á Vallandi* skulle formellt kunna betyda ”i det välska landet (= Valland i Nordfrankrike)”. I detta sammanhang tycks det dock förekomma en dubbeltydighet där det som åsyftas framför allt torde vara slagfältet, ”landet” där Odins dödsvigda krigare stupar (jämför Eggjastenens *gotna land*).¹⁰⁰ När motivet åter dyker upp i strof 40 stegras den episka dramaturgin ytterligare (jämför även de tidigare citerade *Hlqðskviða* strof 99–100). Odin säger:

”Ec varc í hernom,
er hingat gorðiz
gnæfa gunnfana,
geir at rióða.”¹⁰¹

”Jag var i hären,
som hitåt for
med härfanan rest,
för att rödfärga spjutet.”

(Min övers.)

Det är fullt möjligt att krigare som slogs i extatiskt raseri eller drabbades av tillfälliga krigspsykosor faktiskt tyckte sig kunna skåda Odins närvaro på slagfältet. I religionspsykologisk mening är det välkänt att dylika extrema situationer faktiskt kan generera sådana religiösa upplevelser.¹⁰² Ändå bör rimligen inte alla motiv med Odin på slagfältet tolkas på detta sätt. Motivet bör i första hand uppfattas som en episk gestaltning av den religiösa föreställningen att Odin initierade människans strider, närvarade vid dödandet och tog de fallna till sig. Eftersom det var krigsguden själv som i förlängningen avgjorde stridernas utgång var det också han som indirekt styrde kämparna på slagfälten och som gjorde deras vapen oövervinnerliga eller obrukbara. En sådan tanke framträder sannolikt i till exempel Glúmr Geirasons *Gráfeldadrápa* (strof 12) från omkring 970, där Glúmr säger om den norske kungen Haraldr gráfäll att "Gudar styrde den kämpen, det var Sigtýr [Odin] själv i skeppens krigare [= Haraldr]" (*Par vas (þrafna byrjar / þeim stýrðu goð beima) / sjalfr í sækialfi / Sigtýr Atals dýra*).¹⁰³ Samma föreställning tycks som redan nämnts även den anonyme skalden till *Finngálkn* uttrycka, när han efter att ha vikt sina fiender till Odin inför en förestående strid säger att "med svärdet" – det vill säga skaldens svärd (?) – "vill Odin välja val" (*vægi vill Óðinn val kjósa*).¹⁰⁴

I den norröna litteraturen finns otaliga exempel på motivet med Odin som närvarar i hären och deltar i de strider som han själv i förlängningen har anstiftat människor emellan. På Eggjastenen står: "Vem i härskaran kom att närvara här i stridsmännens land [på valplatsen]?", alternativt: "Vem i härskaran kom hit till (strids)männens land [= slagfältet]?". Det är frestande att se de många varianterna av motivet med Odin i striden som svar på runristarens fråga.

"Fisk ur spjutets flod simmande, fågel i [...] galande"

Förmodligen antyder runristaren identifikationen av "vem" redan genom *nomen agentis* WīlR i början av raden. Men han ger ytterligare information i runtextens närmast följande passage, där fler ledtrådar till identifikationen av "vem" ges i formen av en gåta. Tyvärr innehåller detta textavsnitt två mycket problematiska lakuner, men brukar sedan Jacobsens tolkning med smärre variationer utläsas som *fiskR oR f^{xxx}na uim suemaðe fokl i f^{xxxxxxx} galandi*,

”Fisk ur ... älv simmande, fågel i ... galande”.¹⁰⁵ Inte förvånande är de divergerande försöken att fylla passagens två lakuner starkt präglade av att varje uttolkare har kompletterat textluckorna med de runor som möjliggör den bästa läsningen för den egna helhets-tolkningen.¹⁰⁶ I föreliggande fall accepteras Jacobsens läsning och med stor försiktighet också hennes förordade kompletteringar av lakunerna, vilket kan motiveras av att Jacobsen argumenterar bra för sin sak och därför att hennes läsning dessutom bäst kompletterar de föregående fvn. *herr*, ’härskara’, och *gotna land*, ’(strids) männens land [slagfältet]’.

Orden *fiskR*, ’fisk’, och *fokl*, ’fågel’, utgör i sammanhanget inga problem. Vanligen accepteras också Olsens identifikation av *uim* som ett fvn. **vim* (av urg. **wimi*), ’ström, flod’, som återfinns i den norröna korpusen som sammansättningsled i flodnamnen *Vimur* och *Geirvimul*, liksom i det fht. *uuimi* ack. pl., ’framsprutande källor’.¹⁰⁷ Den skadade passagen just före *uim* läste Jacobsen som m. gen. pl. *f[lai]na* (fvn. *fleina*) av nom. sg. *fleinn*, ’(kast)spjut’. Uttrycket **f[lei]na vim*, ’spjutens ström’, skulle därmed kunna utgöra en variant av norröna kenningar som till exempel *flóð fleina*, ’spjutens flod’, *fleina sár*, ’spjutens sjö’, och *fleinmarr*, ’spjuthav’, och så vidare.¹⁰⁸ Jacobsen uppfattade dessa uttryck som kenningar för ”blod”, men som Jöran Sahlgren har visat är det långt mer sannolikt att det handlar om metaforiska uttryck för ”strid”.¹⁰⁹

Lösningen **f[lei]na vim* får anses som obevisad men möjlig. Värre är sakläget med den andra lakunen *f^{xxxxxx}*. Jacobsen menade att vissa av de skadade runorna gick att grafiskt bestämma till *f^axⁿxl*, vilket hon tolkade som fvn. *frakkna él*, ’spjutens storm’, och som hon fann paralleller till i kenningar som *odda él*, *vigra él*, *hjørva él*, *stála él*, med flera.¹¹⁰ Vad exakt som har stått i denna lakun måste dock lämnas osagt, men tveklöst skulle hennes mycket hypotetiska förslag **frakkna él* tillsammans med det mer trovärdiga **fleina vim* ge textpassagen en fin poetisk symmetri.¹¹¹ Uttrycken skulle då också anknyta på ett logiskt sätt till ordet **ná-sær*, ’liksjö’, i inledningen av rad A.

Tolkning: Fiskar, ormar och mönstervällda vapen

Om man accepterar den något hypotetiska läsningen ”fisk simmande ur spjutets flod [= striden], fågel galande i [kenning för

strid?]", in finner sig genast frågan vad "fisk" och "fågel" skulle ha för innebörd i en sådan mening. Jacobsen, som stannade vid uppfattningen att passagen utgjorde en namngåta med lösningen Hjóroddr, menade att fisken som simmade ur spjutens flod skulle uppfattas som en metafor för fvn. *hjórr*, 'svärd', medan den galande fågeln på motsvarande sätt utgjorde en metafor för fvn. *oddr*, 'spjut' eller 'pil'.¹¹² Även om man förmodligen bör stryka själva namngåtan ur ekvationen, kan det vara värt att gå vidare med Jacobsens identifikation av fisk = svärd och fågel = spjut, eftersom sådana metaforiska gestaltningar faktiskt är vanliga i den norröna skaldediktningen. Redan Snorri Sturluson framhöll till exempel att "stickvapen [svärd, stötspjut] är väl kända som ormar eller fiskar" (*Lagvápn eru vel kend til orma eða fiska*),¹¹³ och många sådana exempel återfinns redan i den äldsta bevarade skaldediktningen. Bland talrika kenningar för "svärd" påträffas till exempel flera varianter som har ord med betydelsen 'orm' eller namn på fiskarter (vanligen långsmala glänsande rovfiskar) som huvudord. Här finns till exempel *hjaldrseiðr*, 'stridens sej', *geirveðrs seiðr*, 'spjutvädrets [stridens] sej', *sárlax*, 'sårslax', *bensíkr*, 'sårets sik', *Hildar *gøtva síkr*, 'Hilds rustnings sik', *hræbirtingr*, 'liklax', **rógnæðr*, 'stridsorm', *randar linnr*, 'sköldens orm', *vígnaðr*, 'stridorm', *róglinnr*, 'stridsorm', *valnáðr*, 'de fallnas orm', *rítormr*, 'sköldorm', *blóðormr*, 'blodorm', och så vidare.¹¹⁴ Härtill kan också nämnas svärddnamnen *Fiskbrygg*, 'fiskrygg', *Góinn* och *Náðr*, 'orm'.¹¹⁵ Liknande kenningar för stötspjut återfinns också, även om dessa inte alltid är lätta att särskilja från betydelsen 'svärd'.¹¹⁶

Det ligger naturligtvis nära till hands att framställa svärdet och stötspjutet som fiskar i en poetisk genre som också är rik på metaforer där såväl strider som utgjutet blod kunde gestaltas metaforiskt som strömmar, floder, vågor, sjöar och hav. Men eftersom de äldsta bevarade skaldedikterna härrör från den senare delen av 800-talet, finns det inga belägg på sådana kenningar som är helt samtida med Eggjastenen, vilket ibland också har anförts i polemik mot Jacobsens tolkning. "Es ist aber zweifelhaft", ansåg till exempel Wolfgang Krause, "ob in der Zeit um 700 bereits derartige artistische Kenningar gebildet werden konnten".¹¹⁷

Men den metaforiska identifikationen av svärd och stötspjut med fiskar och ormar går på arkeologiska grunder i realiteten att

belägga flera sekel före tillkomsten av Eggjastenen. Mycket talar nämligen för att den poetiska symboliken i skaldediktningens kenningar delvis hade som förebild de visuella effekter som uppstår när spjutblad och svärds klingor smids genom så kallad mönstervällningsteknik. Denna smidesform skapar nämligen mönster i svärds- och spjutbladet som påminner just om fiskben, fiskfjäll och ormskinn.¹¹⁸

Svärd smidda genom mönstervällning återfinns redan bland offerfynden från 200-talet i Nydam mose. Tekniken nådde sin höjdpunkt under 500- och 600-talen (Eggjastenens tid) men var i bruk fram till slutet av 900-talet.¹¹⁹ Under 700- och 800-talen var ett så kallat fiskbensmönster starkt dominerande. I Norge uppvisar upp till 80 % av stötspjuten från denna tid detta mönster.¹²⁰ Det är dock särskilt mönstervällda svärd som tycks ha satt avtryck i den historiska litteraturen.¹²¹ Då har också särskilt ormmotivet betonats. I till exempel ett brev som Theoderics sekreterare Cassiodorus skrev år 520 till ledarna för den germanska stammen Varni, prisade skribenten skönheten i dylika germanska svärd och sade sig också förundras över att små ormar tycktes framträda på de polerade bladen.¹²²

Förmodligen är det samma typ av mönstervällning som även antyds på ett ringsvärd (dessa brukar dateras till folkvandrings- och vendeltid, det vill säga till samma period som Eggjastenen) i till exempel *Helgaqviða Hiqrvarðzsonar* (strof 9):

<i>Hringr er í hialti, hugr er í miðio,</i>	Ring är i hjaltet, mod är i mitten,
<i>ógn er í oddi, þeim er eiga getr;</i>	[fiendens] fruktan är i spetsen, för den som äger det.
<i>liggr með eggio ormr dreyrfáðr,</i>	Längst eggen ligger en blodfärgad orm,
<i>enn á valbøstu verpr nadr hala.¹²³</i>	och vid fästet svänger ormen stjärten.

(Min övers.)

Ett annat intressant exempel återfinns i *Kormáks Saga* (kap. 9). Där beskrivs svärdet Sköfnungr, som en gång hade tillhört Rolf Kraki. Vid svärdet hängde en liten påse som inte fick röras. Solen fick inte skina på svärds knappen och svärdet fick endast dras ur

skidan om strid förestod. Vid stridsplatsen skulle ägaren sätta sig i enskildhet, hålla klingan framför sig och blåsa på den. Då skulle en orm krypa fram ur hjaltet och ned över bladet. Därefter skulle svärdet lutas så att ormen lättare kunde glida tillbaka till varifrån den hade kommit.¹²⁴ Som Ellis Davidson har föreslagit kan fukten från andedräkten ha fått ormmönstret i vällningen att för en stund framträda tydligare.¹²⁵

I Sverige har några av de allra äldsta bevarade mönstervällda svärden påträffats i båtgravarna från Valsgärde i Uppland. I en av dessa båtgravar (nr 7) från 600-talet (det vill säga Eggjastenens tid) återfanns ett praktfullt mönstervälldt ringsvärd med tillhörande svärdsblad och svärdsgehäng av läder och bronsbeslag. På yttersidan över den del där gäsnaget var fäst dekorerades svärdsbladet av en fisk försedd med mansansikte.¹²⁶ Ett svärd med ett svärdsbladbeslag som mycket påminner om det från Valsgärde 7 har även påträffats i Pappilanmäki, Eura i Finland.¹²⁷

I samma båtgrav påträffades också två hjälmbleck, som både har motsvarigheter på hjälmbleck i båtgrav 8 i Valsgärde och i motiv på olika föremål på flera håll i den germanska världen. Motivet återger en stridsteknik som germanska krigare bland annat använde mot fientligt kavalleri, där fotsoldaten kastade sig in under fiendens häst och därifrån skar upp djurets buk.¹²⁸

De tidigaste avbildningarna av denna kampmetod påträffas i Rhenlandet på gravstenar över romerska kavallerister (som stred mot bland annat germaner),¹²⁹ men motivet har blivit mest känt i den något yngre germanska ikonografin.

Motivets variationer där är intressanta. Hjälmblicken i Valsgärde föreställer en spjutbeväpnad ryttare som rider över en krigare som sticker sitt svärd i hästens bål, medan ytterligare en man beväpnad med spjut står framför hästen och griper tag i dess tömmar.¹³⁰

Ett hjälmbleck från samma tidsperiod och med ett snarlikt motiv återfanns även i båtgraven i Sutton Hoo i Kent (Suffolk, East Anglia), men på detta saknas den främre mannen. Istället är det den liggande och överridne krigaren som greppar tag om tömmen medan han sticker hästen i bringan med sitt svärd.¹³¹ Samma motiv återfinns också på en liten guldsuva från omkring 600 e.Kr. funnen i Pliezhausen i det dåvarande Alamannien, nuvarande

Baden-Württemberg.¹³² Ytterligare två hjälmbleck från samma tid med varianter av samma motiv påträffades även i båtgrav 1 i Vendel i Uppland, Sverige. Men på dessa saknas helt den överridne mannen. På ett av hjälmblecken står istället en man framför hästen och greppar dess tömmar med sin ena hand, samtidigt som han håller ett spjut i sin andra hand. På det andra hjälmblecket från samma båtgrav är de spjut- eller svärd bärande krigarna helt borta. Istället har de ersatts av en stingande orm (fig. 2).¹³³ Ormen, svärdet och spjutet tycks alltså här vara utbytbara. För att så återvända till Eggjastenens, ligger det således nära tillhands att tolka Eggjastenens ”fisk” som simmande ur ”spjutets flod” (= striden) som en omskrivning för ett stickvapen, alltså ett svärd eller stötspjut.

Tolkning: Galande fåglar och gällande spjut

Den typ av kenningar som låg till grund för Jacobsens tolkning av **fiskR** som en metafor för ”svärd” har alltså ett mycket konkret verklighetsunderlag såväl i de fisk- och ormliknande mönster som uppkom i spjutblad och svärds klingor genom mönstervällningsteknik, som i vendeltidens militära ikonografi. Båda tycks ha haft en höjdpunkt under samma tidsperiod som Eggjastenens. Att en snarlik poetisk och ikonografisk symbolik även existerade mellan Eggjastenens **fokl**, ’fågel’, och ”flygvapen” som pilar och kastspjut

Figur 2. Avbildningar av hjälmbleck påträffade i båtgrav 1 i Vendel. Efter Stolpe & Arne 1912: pl. V, fig. 2; pl. VI, fig. 1. Creative commons licens: CC BY-NC-ND.

är också fullt möjligt. ”I egenskap av kastvapen”, betonar till exempel Kim Hjärdar och Vegard Vike,

hade spjutet, tillsammans med pilarna, en poetisk plats som stridens rovfågel. Det kan liknas vid falken som ser ut sitt offer på långt håll och störtar ner med näbbar och klor. Bilden passar ännu bättre om man föreställer sig hur jaktfalken kastas ut från jägarens hand.¹³⁴

Flera kenningar på detta tema, såsom till exempel *bryngágl*, ’brynjans gässling’, och så vidare,¹³⁵ återfinns också i den norröna diktningen, men det är ofta svårt eller till och med omöjligt att avgöra om dessa kenningar avser kastspjut eller pilar.¹³⁶

Även här är också det ikonografiska bildspråket till hjälp. På till exempel de ovan nämnda hjälmbeslagen från Valsgärde 7 och 8 förefaller det spjut som ryttaren håller i luften styras av en liten krigare, som greppar ryttarens spjut med sin ena hand, ett eget litet spjut med sin andra och som dessutom bär en fågelhjälm på huvudet. Denna gestalt brukar kallas ”segerhjälpare” (*Sieghelfer*) och har ofta tolkats som ett sätt att bildligt gestalta att ryttaren har Odins beskydd eller att Odin styr hans spjut.¹³⁷ När ryttarmotivet återges på hjälmblecken från Vendel förekommer dock ingen segerhjälpare. Istället flyger två fåglar vid spjutet, vilket också för tankarna till Odin.¹³⁸ När vidare samma motiv återges på guldbblecket från Pliezhausen, återkommer segerhjälparen som styrare av ryttarens spjut, men istället för följeslagande fåglar är spjutet denna gång försett med ett fågelhuvud.¹³⁹ Som en parentes kan kanske också nämnas att rovfågelmotiv tillsammans med fiskar och drakormsfigurer återfinns som utsmyckning på utsidan av flera sköldar från 600- och 700-talen. De sköldar som förväntades mota attackerna från fiendens svärd, pilar och spjut var alltså utsmyckade med djurmotiv som kunde symbolisera just dessa vapen.¹⁴⁰

Jacobsens identifikation av den galande fågeln med ett spjut är således inte bara formellt möjlig, utan tycks i själva verket tillsammans med pilen anspela på en vanligt förekommande ikonografisk symbolik under århundradena före vikingatiden. Som Jacobsen också påtalar är motivet med vapen som tjuter, sjunger, galar och larmar i strid dessutom över lag mycket vanliga i den senare belagda skaldediktningen.¹⁴¹ Motivet återfinns inte minst

i Þórbiörn hornklovís *Glymdrápa* (strof 5) från ca 900, där frasen ”sår fåglarna [= spjuten] skrek i Skoguls dån [striden]” (*gnúðu bengögl í dýn Skoglar*),¹⁴² utgör en direkt parallell till Eggjastenens fras ”fågel (= spjut) galande i [kenning för strid]”, om nu denna tolkning skulle vara korrekt. Eggjatextens **fokl ... galandi** vore då dessutom en parafras till uttrycket fvn. *geirr giallandi*, som upprepat återkommer i stridsskildringar och anspelningar på strider i den norröna litteraturen.¹⁴³ Uttrycket återfinns dessutom redan i den till runtexten i Eggja samtida fornengelska dikten Widsith (rad 127–128):

<i>Ful oft of þam heape,</i>	Allt som oftast från den flocken,
<i>hwinende fleag,</i>	vinande flög
<i>giellende, gar,</i>	det ”gjällande” spjutet,
<i>on grome þeode.</i> ¹⁴⁴	in i den fientliga hären. ¹⁴⁵

(Min övers.)

Om den tolkning av Eggjastenens som föreslås här är riktig, förekommer ett till Widsith-passagen likartat motiv även i runstenens rad A. Där är motivet emellertid formulerat inom ramen för en gåta,¹⁴⁶ som lyder: ”Vem i härskaran kom att närvara i stridsmännens land [= på valplatsen]? Fisk [= svärd / stötspjut] simmande ur spjutens flod [= striden], fågel [= pil / kastspjut] galande i [kenning för strid?]”.

För den som levde i den yngre järnålderns samhälle, som delade tidens krigarideologi, som var familjär med tidens förkristna mytvärld och som förstod skaldediktningens och ikonografins symbolspråk, måste lösningen på denna gåta ha varit tämligen enkel. Vem tog sin närvaro i härskaran på slagfältet och visade sin vilja genom svärdet och spjuten i striden? Den som närvarade där strider stod och avgjorde vilka bland de stridande som föll för krigarnas vapen var Odin.

Läsning och tolkning av rad A

Enligt det tolkningsförslag som presenteras här anknyter innehållet i rad A kontextuellt till en mytisk bakgrund som också utgör ett av de mest centrala motiven i den norröna edda- och skaldediktningen. Raden ger en religiös förklaring till ”Eggjamannens” våldsamma död, som runristaren uppfattade som resultatet av ett

ingripande av Odin själv. Textraden tycks utgöra en mycket koncentrerad variant av innehållet i den sorts mytologiserade prisdiktning som nådde absoluta höjdpunkter i dikter som *Eiríksmál* och *Hákonarmál*, där de fallna kungarnas död framställs som deras belöning, eftersom de nu får äran att ansluta sig till Odins följe i Valhall. På Eggjastenens är motivet formulerat för att förstås av den som var insatt i mytisk epik, skaldepoetik och ikonografisk symbolik. Men troligen vände sig runristaren särskilt till en enda läsare. För vem mer än Eggjamannen kunde läsa en text som bara kunde ses innifrån hans grav? Som läsning och tolkning av Eggjastensens hela rad A föreslås sålunda, mot bakgrund av ovan förda resonemang:

Läsning av runtexten:

[?] min warb naseu wilR made þaim kaiba i bormoþa huni huwaR
ob kam haris a hi a lat gotna fiskR oR f[lai]na uim suemade fohl
i f^{xxxxxx}galandi

Bokstavlig översättning av runtexten:

- (I) Över min [broder / vän, etc.?] kastade WīlR liksjö,
- (II) slet med den (liksjön) av årtullar i det borrhtrötta skeppet.
- (III) Vem i härskaran kom hit alt. kom att närvara här i (strids) männens land,
- (IV) fisk simmande ur spjutens flod, fågel galande i [kenning för strid?]

Runtextens mytiskt-religiösa semantiska innehåll:

- (I) Min [broder / vän, etc. = den begravde mannen] föll i en strid (kenning: liksjö) anstiftad av den svekfulle Odin [heiti: WīlR],
- (II) som med den (striden) minskade antalet roddare [*pars pro toto*: årtullar] i det decimerade skeppslaget [*pars pro toto*: borrhtrötta skeppet].
- (III) Vem i härskaran kom hit, alt. kom att närvara här på slagfältet [= Odin],
- (IV) (för att styra krigarnas) svärd / stötspjut [fisk] som simmar ur den böljande kampen [spjutens flod] och pil / kastspjut [fågel] som tjuger i striden [kenning för strid?]

Noter

1. Nordberg 2012: 122–124.
2. Jfr t.ex. Ariès 1981.
3. Jfr Nordberg 2012.
4. Se även http://bergenmuseum.uib.no/runer/eggja_runer.html (hämtad 2016-09-06).
5. Olsen i *Aftenposten*, 1 juli 1917, citerat i Lundberg 1949: 8.
6. McKinnell & Simek & Düwel 2004: 165.
7. Spurkland 2001: 76.
8. Nielsen 1968: 104.
9. Sheteligs otryckta rapport citeras i sin helhet i Olsen 1919: 5–10.
10. Herschend 2009: 26 f.
11. Nordén 1934: 114; Gjessing 1943: 103; Grønvik 1985: 8 f.
12. Høst 1985: 460 f.
13. Jacobsen 1931a: 95–109; jfr Birkmann 1995: 97 f.
14. Ginzburg 1989: 6–37.
15. Grønvik 1985: 11–49, 96–118; Birkmann 1995: 97–114; se även t.ex. Düwel (1968) 2001: 40–42.
16. Olsen 1919: 108 f.
17. Jacobsen 1931a: 33 f., 50, 61, 64–67.
18. Jacobsen 1931a: 52–61; 1931b: 1–4.
19. Nordén 1934; 1936; citatet följer Nordén 1936. Nordéns läsning av de enskilda runorden har sammanställts av Grønvik (1985: 28 f.).
20. Høst 1960; 1976; 1985; citatet från Høst 1976: 44 f.
21. Nielsen 1968: 124 f.
22. Efter att manus färdigställts för tryckning har det kommit till min kännedom att Eggjastenen nyligen varit föremål för en längre studie av arkeologen Frands Herschend (2009). Det har inte funnits möjligheter att diskutera hans arbete i denna artikel.
23. Grønvik 1985: 162 f.

24. Grønvik 1988; 2000; 2002.

25. Jfr Holmberg 1925.

26. Jfr t.ex. Konsa *et al.* 2008.

27. Se Nordberg 2004, särskilt s. 92–148.

28. Även t.ex. Lundberg (1949), Høst (1960), Krause (1966: 231–234) och Nielsen (1968) har försökt identifiera Odin i Eggjastenens text, dock utifrån delvis andra perspektiv än dem som framhålls här.

29. Texten på Karlevistenen, som står i Vickelby socken på Öland, är skriven på vers i sexstavigt dróttkvætt, och lyder i Söderberg & Brates översättning (*Sveriges runinskrifter* ([övers.] Söderberg & Brate): 25 f.):

A, ”Stridernas Thruds stam, som de största bedrifter följde – de flesta visste det –, ligger dold i denna hög. En mera felfri stridsmäktig Yndils stora marks vagns Vidur skall icke råda öfver land i Danmark.

B, Sten denna blef satt efter Sibbe den vise, Foldans son, men hans följe satte vid ön —”

30. Se ovan samt Krause 1966: 228–232.

31. Liestøl 1970: 202.

32. Grønvik 1988: 36 f.

33. Detsamma menar även Birkmann 1995: 112; Spurkland 2001: 77, 79.

34. Grønvik 1985: 68.

35. Grønvik 1988: 38–40.

36. Grønvik 2000: 6 f.

37. Grønvik 2002: 29 f.

38. Grønvik 1985: 61.

39. Grønvik 1985: 59; 1988: 40.

40. Grønvik 1985: 10. Det finns exempel på stenar som läses uppifrån och ned och nedifrån och upp, men inte på det sätt som en hypotetisk ordning C–A–B skulle innebära.

41. Se t.ex. de Vries 1932: 203; Liestøl 1970: 202; Grønvik 1985: 50, 59; 1988: 36 f.; 2002: 30; Birkmann 1995: 112; Spurkland 2001: 77, 79.
42. Grønvik 1985: 68–70.
43. Falk 1924, nr 11, 15, 129.
44. Se Nordberg 2004: 121–136.
45. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 26.
46. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 59.
47. *Pegi þú Óðinn! / þú kunnir aldregi / deila víg með verom; / opt þú gaft, / þeim er þú gefa scyldira, / inom slævorom, sigr* (Edda ([red.] Neckel & Kuhn): 101).
48. Olsen 1919: 60.
49. Lundberg 1949: 21–24.
50. Grønvik 1985: 59.
51. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 32, 58, 192; *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 183. Se vidare t.ex. Meissner 1921: 176–202; Sahlgren 1927.
52. de Vries 1932: 203; Liestøl 1970: 202; Grønvik 1985: 59, 61–63; 1988: 36 f.; 2002: 30; Birkmann 1995: 112; Spurkland 2001: 77, 79.
53. Fritzner 1891: 616; 'má'; [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 394.
54. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 334.
55. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 98.
56. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 294.
57. Jacobsen 1931a: 38; jfr Jesch 2001: 160 f. Høst och Grønvik föredrog dock den snävare betydelsen 'masttopp'. Olsen och Nordén menade som nämnts ovan istället att *húnn* kunde betyda 'kälke', vilket dock inte har fått någon uppslutning.
58. Jesch 2001: 187–203, citerat från s. 187.
59. Meissner 1921: 243 f., citerat från s. 243.

60. Evans 1997: 100–105, citatet från s. 101; se även Herschend 1998: 36 f.; Nordberg 2004: 115 f.

61. Jfr Jesch 2001: 155–158. Ordet finns även i svenskans *hå*, 'årfäste, årtull', som utgörs av en tråklyka eller vinkelformigt trästycke som är fäst vid relingen, ofta genom ett *håband*, en vidja eller repögla som håller kvar åran.

62. Rodger 1995.

63. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 98.

64. Sedan Jacobsen (se not 56) brukar dat. sg. **huni**, 'masttopp', uppfattas som ett *pars pro toto*-uttryck för 'skepp'. Men fvn. *húnn* har även andra betydelser. Förutom 'björn, björnunge' kan ordet också betyda '(ung) man' och det återfinns dessutom som ett namn på en sjökonung ([Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 294). Med utgångspunkt i någon av dessa betydelser skulle uttrycket **bormóðr húnn* hypotetiskt kunna tolkas som 'dödligt sårad el. fallen krigare', etc., vilket vore en tilltalande lösning här. Dessvärre blir ordet **kaiba**, 'årtullar', såvitt jag kan se oförståeligt i denna översättning.

65. Nielsen (1968), Grønvik (1985: 11–49) samt Birkmann (1995: 103–114) ger detaljerade genomgångar av olika tolkningsförslag.

66. Jacobsen 1931: 50.

67. Krause 1966: 229.

68. Olsen 1919: 62 f.

69. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 245 f.

70. Nordén 1934: 114 f.; 1936: 247 f.

71. Harding 1938: 15.

72. Grønvik 1985: 30, 75.

73. Høst 1960: 526; Nielsen 1968: 117; kritik av Krause (1966: 229); Grønvik 1985: 43 f.

74. Krause 1966: 229, 231.

75. Nielsen 1968: 118; [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 344, 'koma 5'.

76. Olsen 1919: 66.
77. Jacobsen 1931a: 50–52.
78. Olsen 1919: 65–68; Nordén 1934: 115; Harding 1938: 15; Høst 1960: 532; Nielsen 1968: 124 f.
79. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 196; Krause 1966: 231.
80. Falk 1924, nr 4, 67–70, 120–121, 126, 130, 153–156, 158–159; [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 212.
81. Beck 1967: 120–131; Nordberg 2004: 137–148.
82. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 70.
83. Nordberg 2004: 130.
84. Efter Finnur Jónsson i *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1: 176.
85. Simek & Hermann Pálsson 1987: 169 f.
86. *Hervarar saga* ([red.] Tolkien): 56 f.
87. Tolkien 1960: 56, not 2; Turville-Petre 1964: 51 f.; Nordberg 2004: 111.
88. Den isländska originaltexten har här ordet *reyrsproti*, eg. ’rör-spröt’. I vissa svenska dialekter kallas vass/bladvass (*Phragmites australis*) ännu rö, rör eller rövass. Växten har dessutom 20–30 cm långa spjutspetsformade lansettblad.
89. *Páttr Styrbjarnar Svíakappa* ([red.] Guðbrandur Vigfússon & Unger). Jämför det s.k. Víkarsblotet i *Gautreks saga* kap. 7 (se Nordberg 2004: 109 f. med hänvisningar).
90. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 6.
91. Kuhn 1978; Nordberg 2004: 92–120.
92. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 37.
93. Falk 1924: nr 12, 13.
94. *Egils saga einhenda* [...] ([red.] Guðni Jónsson & Bjarni Vilhjálmsson): 189.
95. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 157.

96. Falk 1924: nr 75.

97. I olika handskrifter uppges varierande Odin och Sigurðr vara den som stred och ”gladde Huginn”; se *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 178, not.

98. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 80.

99. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 82.

100. von See *et al.* 1997: 207.

101. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 84.

102. Jämför t.ex. Sundén 1961, särskilt s. 81–84.

103. Översättning efter Finnur Jónsson i *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1: 68. Kungens tillnamn *gráfeldr* är förmodligen av intresse här (Snorris förklaring till detta i *Haralds saga gráfeldar* kap. 7 kan man sannolikt bortse från.): en man som stod Odin nära, som stred med gudomlig inspiration och som dessutom gick under epitetet ”gråfäll” kan mycket väl ha varit en *ulfheðinn*, en vargpälsklädd elitkrigare som särskilt hade dedikerat sig till Odin.

104. Efter Finnur Jónsson i *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1: 176.

105. Den enda som läser denna passage på ett radikalt annorlunda sätt är Grønvik (1985).

106. För översikt av dessa hänvisas till Grønvik 1985.

107. Olsen 1919: 83.

108. Jacobsen 1931a: 55 f.

109. Sahlgren 1927. Sahlgren menade dock att uttrycken inte utgjorde kenningar, utan ordagranna poetiska stridsgestaltningar.

110. Jacobsen 1931a: 57–62.

111. Jfr även Krauses (1966: 229, 231–234) förslag **fianda lið*, ’fiendehären’.

112. Jacobsen 1931a: 2 f.

113. Snorri Sturluson, *Edda: Skáldskaparmál* ([red.] Faulkes): 67.

114. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 20, 45 f., 48, 56, 83 f., 87, 105, 107, 133, 137. För flera exempel, se

Meissner 1921: 145 f., 153 f., samt [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 373, 420 och under namn på fiskarter.

115. Falk 1914: 49, 50, 56. Falks tolkning av namnet *Fiskhrygg* är sannolikt felaktig; jfr Ellis Davidson 1962: 167.

116. Meissner 1921: 145 f.

117. Krause 1966: 231.

118. Se VIKING Sword, Photo The National Museum of Denmark: <http://news.cision.com/danish-agency-for-culture/ilviking-sword-photo-the-national-museum-of-denmark>, c1279481.

119. Falk 1914: 18 f.; Oakeshott 1960: 97 f., 105 f., 148, 151 f.; Ellis Davidson 1962: 21–42; Mortimer 2011: 84–87.

120. Hjardar & Vike 2013: 160, 171, 176.

121. Ellis Davidson (1962: 104–177) har sammanställt alla litterära exempel.

122. Brevet citeras i sin helhet i Ellis Davidson 1962: 104 f.

123. *Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 143.

124. *Kormáks saga* ([red.] Einar Ól. Sveinsson): kap. 9.

125. Ellis Davidson 1962: 166.

126. Arwidsson 1977: 41 f., Abb. 57–63.

127. Arwidsson 1977: 41 f., Abb. 57–63.

128. Speidel 2008: 151–164.

129. Speidel 2008: 154–160.

130. Arwidsson 1977: Abb. 65, 128, 133.

131. Carver 1998: 120, fig. 72.

132. Speidel 2008: 161–164.

133. Stolpe & Arne 1912. Se även 2: <http://earlymedieval.archeurope.info/index.php?page=fallen-warrior-helmet-plate-from-valsgaerde-grave-viii> (hämtad 2016-09-06) och 2b: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/564x/29/0f/df/290fdf4e2be61062717efacd282e9959.jpg> (hämtad 2016-09-06).

134. Hjardar & Vike 2013: 175.

135. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 21.

136. Meissner 1921: 143–147.

137. Hauck 1984: 310–311; Speidel 2008: 164.

138. Jfr Odins två korpar Huginn och Munin samt t.ex. *Reginsmál* 20, där Odin under pseudonymen Hnikarr, 'han som stöter [med spjut]', säger till Sigurðr: "Många tecken är goda, / inför svärdens svepande, / om människor dem visste. / Den svarte korpens följe / tycker jag pålitligt vara / för svärdträdet [krigaren]" / *Morg ero góð, / ef gumar vissi, / heill at sverða svipon; / dyggia fylgio / hygg ec ins dœcva vera / at brottameiði hrafns* (*Edda* ([red.] Neckel & Kuhn): 178).

139. Se <https://finds.org.uk/documents/Pliezhausen%20helmet%201.jpg> och <http://earlymedieval.archeurope.info/index.php?page=embossed-disc-from-pliezhausen> (hämtad 2016-09-06).

140. Se t.ex. Mortimer 2011: 120–139 för åtskilliga exempel.

141. Jfr Meissner 1921: 196–198.

142. *Den norsk-islandske skjaldedigtning* B1 ([red.] Finnur Jónsson): 21.

143. [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson] (1860) 1913–16: 184.

144. *Widsith* ([red.] Malone): 26.

145. Efter Malone (1936) 1962: 56.

146. Gåtan utmärker sig genremässigt genom att svaret på frågan ska rymmas i själva gåtan. Genren var populär i den muntliga loren under yngre järnåldern. I den norröna litteraturen är den och annan kunskapstävlan generellt särskilt knuten till guden Odin (se t.ex. Alver 1981; Holtsmark 1981).

Referenser

Källor

Edda [800-t.–1000-t.]: *die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern*. 1, Text. [Red.] Gustav Neckel & Hans Kuhn. Heidelberg (1914) 1983: Carl Winter Universitätsverlag. (5 uppl.)

Egils saga einhenda ok Ásmundar berserkjabana [1300-t.] (Fornaldarsögur Norðurlanda 3). [Red.] Guðni Jónsson & Bjarni Vilhjálmsson. Reykjavík 1944: Bókútgáfan forni.

[Hervarar saga]. *Saga Heiðreks konungs ins vitra / The Saga of king Heidrek the Wise* [1200-t.] (Icelandic Texts). [Red. & övers.] Christopher Tolkien. London 1960: Thomas Nelson and Sons.

Kormáks saga [1200-t.]. *Vatnsdæla saga* [...] (Íslenzk fornrit 8), s. 201–302. [Red.] Einar Ól. Sveinsson. Reykjavík 1939: Hið íslenska fornritafélag.

Den norsk-islandske skjaldedigtning 800–1400. B, 1. [Red.] Finnur Jónsson. København (1912) 1973: Rosenkilde og Bagger.

Snorri Sturluson [d. 1241], *Edda: Skáldskaparmál*. 1, Introduction, Text and Notes. [Red.] Anthony Faulkes. London 1998: Viking Society for Northern Research.

——— Haralds saga gráfeldar. *Heimskringla* 1 (Íslenzk fornrit 26), s. 198–223. [Red.] Bjarni Aðalbjarnarson. Reykjavík 1979: Hið íslenska fornritafélag.

Sveriges runinskrifter. 1, Ölands runinskrifter. Granskade och tolkade af Sven Söderberg och Erik Brate. Stockholm 1900–06: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.

Pátrr Styrbjarnar Svíakappa [1300-t.]. *Flateyrbok: en samling af norske Konge-Sagaer med indskudte mindre Fortællinger om Begivenheder i og udenfor Norge samt Annaler* 2. [Red.] Guðbrandur Vigfússon & C. R. Unger. Kristiania 1862: Malling.

Widsith [sl. av 900-t.] (Anglistica 13). [Red.] Kemp Malone. København (1936) 1962: Rosenkilde and Bagger. (2 uppl.)

Sekundärlitteratur

Alver, Brynjulf. 1981. Gåter. *Kulturbistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 5, sp. 648–651. Malmö: Allhem.

Ariès, Philippe. 1981. *The Hour of our Death*. New York: Alfred A. Knopf.

Arwidsson, Greta. 1977. *Die Gräberfunde von Valsgärde*. 3, Valsgärde 7 (Acta Musei antiquitatum septentrionalium Regiae Universitatis Upsaliensis 5). Uppsala: Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker.

——— 1980. Båtgravarna i Valsgärde. *Vendeltid* (Historia i fickformat), s. 45–64. Red. A. Sandwall. Stockholm: Statens historiska museum.

- Beck, Inge. 1967. *Studien zur Erscheinungsform des heidnischen Opfers nach altnordischen Quellen*. München: Schön.
- Birkmann, Thomas. 1995. *Von Ågedal bis Malt: die skandinavischen Runeninschriften vom Ende des 5. bis Ende des 9. Jahrhunderts* (Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 12). Berlin: de Gruyter.
- Bruce-Mitford, Rupert Leo Scott. 1978. *The Sutton Hoo Ship-Burial*. 2, Arms, Armour and Regalia. London: British Museum Publications.
- Carver, Martin. 1998. *Sutton Hoo: Burial Ground of Kings?* London: British Museum Press.
- Düwel, Klaus. (1968) 2001. *Runenkunde* (Sammlung Metzler 72). Stuttgart: Metzler.
- Ellis Davidson, Hilda. 1962. *The Sword in Anglo-Saxon England: Its Archaeology and Literature*. London: Clarendon Press.
- Evans, Stephen S. 1997. *The Lords of Battle: Image and Reality of the Comitatus in Dark-Age Britain*. Woodbridge: Boydell Press.
- Falk, Hjalmar. 1914. *Altnordische Waffenkunde* (Videnskabselskapet i Kristiania. 2, Historisk-filosofisk klasse, 1914: 6). Kristiania: Jacob Dybwad.
- . 1924. *Odensheite* (Videnskabselskapet i Kristiania. Skrifter 2, Historisk-filosofisk klasse, 1924: 10). Kristiania: Dybwad.
- Fritzner, Johan. 1891. *Ordbog over det gamle norske sprog*. 2, H1–P. Kristiania: Den norske Forlagsforening.
- Ginzburg, Carlo. 1989. Ledtrådar. *Häften för kritiska studier* 16: 4, s. 6–37.
- Gjessing, Guttorm. 1943. Hesten i førnordisk kunst og kultus. *Viking* 7, s. 5–143.
- Grønvik, Ottar. 1985. *Runene på Eggjasteinen: en hedensk gravinnskrift fra slutten av 600-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 1988. Om Eggjainnskriften. *Arkiv för nordisk filologi* 1988, s. 36–47.

- 2000. Om Eggjainnskriften enda en gang. *Arkiv för nordisk filologi* 2000, s. 5–21.
- 2002. Om Eggjainnskriften – epilog. *Arkiv för nordisk filologi* 2002, s. 29–34.
- Harding, Erik. 1938. Något om Eggjuminskriften och dess ålder. *Språkvetenskapliga problem i ny belysning eller bidrag till nordisk och germansk språkhistoria* 2, s. 3–17. [Av] E. Harding. Lund.
- Hauck, Karl. 1984. Varianten des göttlichen Erscheinungsbildes im kultischen Vollzug erhellt mit einer ikonographischen Formenkunde des heidnischen Altares. *Frühmittelalterliche Studien* 18, s. 266–313.
- Herschend, Frands. 1998. *The Idea of the Good in Late Iron Age Society* (Occasional Papers in Archaeology 15). Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- 2009. Graven från Eggja i Sogndal är just det. *Mellan tal och skrift: essäer om runinskrifter* (Occasional Papers in Archaeology 48). Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Hjardar, Kim & Vegard Vike. (2011) 2013. *Vikings in krig*. [Övers.] Charlotte Hjukström. Stockholm: Bonnier fakta.
- Holmberg, Uno. 1925. Vänster hand och motsols. *Rig* 8, s. 23–36.
- Holtmark, Anne. 1981. Gåter: G:s användelse i litt. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 5, sp. 651–653. Malmö: Allhem.
- Høilund Nielsen, Karen. 2010. Style II and all that: the potential of the hoard for statistical study of chronology and geographical distributions. Staffordshire Hoard Symposium, British Museum, 2010. <http://finds.org.uk/staffshoardsymposium/papers/karenhoilundnielsen> (tillgänglig 22.5.2014).
- Høst, Gerd. 1960. To runestudier. 2, Eggja-innskriften i ny tolkning. *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap* 19, s. 489–554.
- 1976. *Runer: våre eldste norske runeinnskrifter*. Oslo: Aschehoug.
- 1985. Eggja. 2, runologisches. *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* 6, s. 461–466. [Red.] Heinrich Beck & Herbert Jankuhn & Kurt Ranke & Reinhard Wenskus. Berlin: de Gruyter.

- Jacobsen, Lis. 1931a. *Eggjum-Stenen: forsøg paa en filologisk tolkning*. København: Levin & Munksgaard.
- 1931b. *Eggjum-Stenen: forsøg paa en filologisk tolkning. Tilføjelser til 'Eggjum-Stenen'*. København: Levin & Munksgaard.
- Jesch, Judith. 2001. *Ships and Men in the Late Viking Age: The Vocabulary of Runic Inscriptions and Skaldic Verse*. Woodbridge: Boydell Press.
- Konsa, Marge & Raili Allmäe & Liina Maldre & Jüri Vassiljev. 2008. Rescue excavations of a Vendel era boat-grave in Salme, Saaremaa. *Arheoloogilised välitööd Eestis / Archaeological Fieldwork in Estonia* 2008, s. 53–64.
- Krause, Wolfgang. 1966. *Die Runeninschriften im älteren Futhark*. 1, Text. (Mit Beiträgen von Herbert Jankuhn). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kuhn, Hans. 1978. Der Totesspeer. Odin als Totengott. *Kleine Schriften*. 4, Aufsätze aus den Jahren 1968–1976, s. 247–258. Berlin: de Gruyter.
- Liestøl, Aslak. 1970. [Anm. av Nielsen 1968]. *Maal og minne* 1970, s. 199–207.
- Lundberg, Oskar. 1949. *Runristningen från Eggjum och forntro om havet* (Arctos Suecica 3). Stockholm: Gebers.
- Malone, Kemp. (1936) 1962. Commentary. *Widsith* (Anglistica 13), s. 27–58. [Red.] K. Malone. København: Rosenkilde og Bagger.
- McKinnell, John & Rudolf Simek & Klaus Düwel. 2004. *Runes, Magic and Religion: A Sourcebook* (Studia medievalia septentrionalia 10). Wien: Fassbaender.
- Meissner, Rudolf. 1921. *Die Kenningar der Skalden: ein Beitrag zur skaldischen Poetik* (Rheinische Beiträge und Hülfsbücher zur germanischen Philologie und Volkskunde 1). Bonn: Kurt Schroeder.
- Mortimer, Paul. 2011. *Woden's Warriors: Warfare, Beliefs, Arms and Armour in Northern Europe during the 6th and 7th Centuries*. [Little Downham]: Anglo-Saxon Books.
- Nielsen, Niels Åge. 1968. *Runestudier* (Odense University Studies in Scandinavian Languages and Literatures 1). Odense: Odense University Press.

- Nordberg, Andreas. 2004. *Krigarna i Odins sal: dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*. Stockholm: Stockholms universitet.
- . 2012. Continuity, change and regional variation in Old Norse Religion. *More than Mythology: Narratives, Ritual Practices and Regional Distribution in Pre-Christian Scandinavian Religions*, s. 119–152. [Red. av] Catharina Raudvere & Jens Peter Schødt. Lund: Nordic Academic Press.
- Nordén, Arthur. 1934. Från Kivik till Eggjum. 2, Runristningar med gengångarbesvärjelse. *Fornvännen* 29, s. 97–117.
- . 1936. Från Kivik till Eggjum. 3. Fågel- fisk-magien och vattenet som gengångarskydd. *Fornvännen* 31, s. 241–248.
- Oakeshott, R. Ewart. 1960. *The Archaeology of Weapons: Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry*. London: Lutterworth.
- Olsen, Magnus. 1919. *Eggjum-stenens indskrift med de ældre runer* (Det norske historiske kildeskriftfond). Christiania: A. W. Brøgers bogtrykkeri.
- Rodger, N. A. M. 1995. Cnut's geld and the size of Danish ships. *The English Historical Review* 110, s. 392–403.
- Sahlgren, Jöran. 1927. *Eddica et scaldica: fornvästnordiska studier*. 1. Lund: Gleerup.
- von See, Klaus & Beatrice La Farge & Eve Picard & Ilona Priebe & Katja Schulz. 1997. *Kommentar zu den Liedern der Edda*. 2, Götterlieder (Skírnismál, Hárbarðsljóð, Hymiskviða, Lokasenna, Þrymskviða). Heidelberg: Winter.
- Simek, Rudolf & Hermann Pálsson. 1987. *Lexikon der altnordischen Literatur* (Kröners Taschenausgabe 490). Stuttgart: Kröner.
- Speidel, Michael P. 2008. *Ancient Germanic Warriors: Warrior Styles from Trajan's Column to Icelandic Sagas*. New York: Routledge.
- Spurkland, Terje. 2001. *I begynnelsen var fuþark: norske runer og runeinnskrifter*. Oslo: Landslaget for norskundervisning.
- Stolpe, Hjalmar & T. J. Arne. 1912. *Graffältet vid Vendel* (Monografier 3). Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

- Sundén, Hjalmar. 1961. *Religionen och rollerna: ett psykologiskt studium av fromheten*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrrelsens bokförlag.
- [Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson.] (1860) 1913–16. *Lexicon poeticum antiquae linguae septentrionalis / Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog*. Forfattet af Sveinbjörn Egilsson. Forøget og påny udgivet ved Finnur Jónson. København: Det kongelige nordiske oldskriftselskab.
- Tolkien, Christoffer. 1960. Introduction, notes and appendices. *The Saga of King Heidrek the Wise / Saga Heiðreks konungs ins vitra*. [Red.] Christopher Tolkien. London: Thomas Nelson and Sons.
- Turville-Petre, E. O. Gabriel. 1964. *Myth and Religion of the North: The Religion of Ancient Scandinavia* (History of Religion). London: Weidenfeld and Nicolson.
- de Vries, Jan. 1932. [Anm. av Jacobsen 1931a–b]. *Museum: maandblad voor philologie en geschiedenis* 39, s. 202–204.